

Sinerji

Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi
SYNERGY International Journal of Field Education Researches

Cilt: 3, Sayı:1 - Haziran 2022
Volume: 3, Issue: 1 - June 2022

DNA, Gen ve Kromozom Kavramları İçin Geliştirilen Hikâye Tarzındaki
Analojilerin Değerlendirilmesi

Güldem DÖNEL AKGÜL Nurgül ÇOLAK

Kitap İncelemesi
Tarih Ne İşe Yarar?

Süleyman Badıllı

Ortak Türk Tarihi 8, En Kadim Devirlerden XV. Asra Kadar

Savaş Tufan

2022
ANKARA

Sinerji

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi

Synergy International Journal of Field
Education Researches

Yılda iki sayı olarak yayınlanan uluslararası hakemli
bilimsel-akademik e-dergidir.

Cilt: 3, Sayı: 1 - Haziran 2022
Volume: 3, Issue: 1 - June 2022
ANKARA

Eğitim ve Bilim Politikaları Araştırma Derneği

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi

Synergy International Journal of Field Education Researches

e-ISSN: 2717-8595

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi'nin Dizinlendiği veritabanları: ASOS İndex, CiteFactor

SAHİBİ: Eğitim ve Bilim Politikaları Araştırma Derneği

Hacı Bayram Mah., Çankırı Caddesi, No: 45/438, YIBA Çarşısı, Ulus, Altındağ-ANKARA, E-Posta:
edt.synergy@gmail.com

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ali Sinan Bilgili, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Arife Figen Ersoy, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Halil İbrahim Sağlam, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Nuri Köstüklü, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Osman Samancı, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Özgül Keleş, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Süleyman Yılmaz, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

BİLİM KURULU

Prof. Dr. İrina Karimova - Tacikistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısı, Pedagoji İlimler Doktoru, Tacikistan

Prof. Dr. Kalipa Atemova Tursunkızı, Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi, Kazakistan

Prof. Dr. Mustafa Yavuz, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Sevinç Aliyeva, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Genel Tarih ve Tarih Öğretimi Bölümü, Azerbaycan

Doç. Dr. Ali Asker, Karabük Üniversitesi, İİBF, Türkiye

Doç. Dr. Betül Keray Dinçel, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. Gülfem Sarpkaya Aktaş, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. İlker Dere, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. Mehmet Elban, Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. Özgür Aktaş, Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. Ramazan Kaya, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. Savaş Karagöz, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. Yalçın Dilekli, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Utku Özensoy, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi, Cihan Kara, Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Çiğdem Karaçay, Hitit Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Emine Karasu Avcı, Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Hacer Dolanbay, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Dr. Nurgül Kızılay, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi Süheyla Bozkurt, Çankırı Karatekin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türkiye

Editör: Doç. Dr. Refik Turan, Aksaray Üniversitesi

Editör Yardımcısı: Arş. Gör. Mehmet Özkaya, Necmettin Erbakan Üniversitesi

Yabancı Dil (İngilizce) Editörü: Arş. Gör. Gülşah Öz, Aksaray Üniversitesi

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Hayati Akyol, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. İmperiyat Arslanbekovna Halipayeva, Dağıstan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Dağıstan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu.

Prof. Dr. İsmail H. Demircioğlu, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkiye

Prof. Dr. Osman Samancı, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye.

Prof. Dr. Özlem Bektaş, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Doç. Dr. Nebahat Eler, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Recep Serkan Arık, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkiye

SAYI HAKEMLERİ / REFEREES OF ISSUE

Doç. Dr. Bahattin Deniz Altunoğlu Kastamonu Üniversitesi

Doç. Dr. Didem Kılıç Mocan Aksaray Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Okumuş Aksaray Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür Aktaş Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erdal Yıldırım Aksaray Üniversitesi

Dr. Ömür Kızıl Milli Eğitim Bakanlığı

SİNERJİ ULUSLARARASI ALAN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ YAYIM İLKELERİ

1. Yayınlanacak yazılar alan eğitimi ile ilgili ve daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Dergide aşağıda belirtilen alanlarla ilgili makaleler yayınlanır:

Adalet ve Hukuk Eğitimi
Almanca Eğitimi
Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
Biyoloji Eğitimi
Coğrafya Eğitimi
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi
Ev Ekonomisi Eğitimi
Fen Bilgisi Eğitimi
Fizik Eğitimi
Fransızca Eğitimi
İlköğretim Matematik Eğitimi
İngilizce Eğitimi
Kimya Eğitimi
Matematik Eğitimi
Müzik Eğitimi
Okul Öncesi Eğitimi
Özel Eğitim
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi
Resim İş Eğitimi
Sağlık Eğitimi
Sınıf Eğitimi
Sosyal Bilgiler Eğitimi
Tarih Eğitimi
Teknoloji ve Tasarım Eğitimi
Ticaret ve Turizm Eğitimi
Türkçe Eğitimi
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi
Mesleki ve Teknik Eğitim Kapsamındaki Tüm Alanlar
Sağlık Eğitimi Kapsamındaki Tüm Alanlar
Adalet ve Hukuk Eğitimi Kapsamındaki Tüm Alanlar
Tarım /Ziraat Eğitimi Kapsamındaki Tüm Alanlar

2. Bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler, daha önce yayımlanmamış olmak ve sunulduğu bilimsel toplantı bilgileri makale üzerinde belirtilmek kaydıyla yayımlanabilir. Bu durumda etik sorumluluk makale sahibine ait olur.
3. Derginin yazım dili Türkiye Türkçesidir. Ancak her sayıda derginin üçte birini geçmeyecek şekilde İngilizce yazılara da yer verilebilir. Türkçe çalışmalarda Türkçe ve İngilizce; İngilizce çalışmalarda ise 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde Türkçe ve İngilizce özete ve 3-5 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
4. SİNERJİ Uluslararası Alan Eğitimi Dergisine gönderilen yazılar önce yayım kurulunca dergi ilkelerine uygunluk açısından incelenir ve uygun bulunanlar, o alandaki çalışmalarıyla tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Hakem raporlarından biri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü hakeme gönderilir; o rapor da olumsuz geldiği takdirde yazı yayımlanmaz. Yazarlar, hakemlerin görüş ve önerileri doğrultusunda düzeltmelerini yaparlar. Yayına kabul edilmeyen yazılar iade edilmez; ancak yazarın istemesi hâlinde bir nüshası kendisine verilir. Hakemler kendilerine gönderilen yazıyı 21 gün içinde değerlendirir. Bu süre içerisinde raporunu göndermeyen hakeme ulaşılarak değerlendirme için 7 gün ek süre verilir. Hakem bu sürede de raporunu göndermezse hakemliği düşürülür.
5. Dergide yayınlanacak her türlü yazının içerinden yazarları sorumludur.
6. Makaleler derginin Dergipark platformu üzerinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/synergy> adresinde yer alan sayfasına yüklenmek suretiyle süreç başlatılmış olur.
7. Dergimiz Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki sayı e-dergi olarak yayınlanır.

MAKALE YAZIM KURALLARI

Başlık ve Dipnotlar: Makale başlığı iki yana yaslı, 14 punto, koyu ve Cambria yazı tipinde yazılmalıdır. Başlık en fazla 15 sözcük olmalı, bağlaçlar hariç olmak üzere her sözcüğün ilk harfi büyük harfle yazılmalıdır. Türkçe yazılmış makalelerde makalenin İngilizce başlığı da aynı biçimde yazılmalıdır. Makale ile ilgili belirtilmesi gereken özel hususlar makale kabul edildikten sonra başlığına konulacak (*) ile sayfa altında açıklanacaktır. Çalışmanın kabul edilmesinden sonra yazar(lar)ının adı soyadı ortalı, koyu, 12 punto, Cambria yazı tipinde, soyadı büyük harflerle ve ortalı olarak, yazar sayısı birden fazla ise yazarlar tarafından belirlenen sırayla yazılacaktır. Yazar(lar)ın unvanıyla birlikte, çalıştığı yerin açık adı, şehir-ülke bilgisi, e-posta adresi ve ORCID numarasına dipnot olarak makalenin ilk sayfasında yer verilmelidir. Dipnotlardaki tüm bilgiler Palatino Linotype yazı tipinde, girintisiz ve 10 punto olmalıdır.

Türkçe ve İngilizce Kısa Özet: Dergiye Türkçe ve İngilizce çalışmalar yayınlanmak üzere kabul edilmektedir. Türkçe hazırlanan çalışmalarda Cambria yazı tipinde, 10 punto ve 200 sözcüğü geçmeyecek şekilde Türkçe özet ve 250 sözcüğü aşmayacak şekilde hazırlanan İngilizce kısa özet (Abstract) yer almalıdır. Aynı şekilde İngilizce hazırlanan çalışmalarda Türkçe kısa özete yer verilmelidir. Türkçe ve İngilizce kısa özetlerin altında 3-5 anahtar sözcüğe yer verilmelidir.

Bölümler ve Alt Bölümler: Çalışmalarda ana bölüm başlıkları (birinci düzey başlıklar) Arabik rakamlarla numaralandırılarak Cambria yazı tipinde, 12 punto, koyu, sola yaslı ve tümü büyük harf biçiminde yazılmalıdır. Alt bölüm başlıkları (ikinci düzey başlıklar) Cambria yazı tipinde, 11 punto, koyu, sola yaslı, her sözcüğün ilk harfi büyük olarak yazılmalıdır. Üçüncü düzey başlıklar ise Cambria, 11 punto, koyu, italik, sola yaslı, yalnızca ilk sözcüğün ilk harfi büyük olacak biçimde yazılmalıdır. Çalışmalarda ana metin Cambria 11 punto ile yazılmalıdır.

Metin içindeki paragraflar en az üç cümleden oluşmalı ve paragraflar arasında bir satır boşluğu bırakılmalıdır. Aynı şekilde başlıkların öncesinde ve sonrasında da bir satır boşluk verilmelidir. Makalenin tamamında girintiye yer verilmemeli, paragraflar arasında önce ve sonra aralık değerleri 0 olmalıdır. Metin içi atıfların yazımında, tablolarda, şekillerde ve kaynakça yazımında APA 6 yazım stili kullanılmalıdır.

Çalışmalarda araştırmacının özelliğine göre GİRİŞ, YÖNTEM (Evren ve örneklem/Çalışma Grubu vb.) veri toplama yöntem(ler)i/teknikleri/araçları ve Verilerin analizi), BULGULAR, TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER ve KAYNAKLAR bölümlerine yer verilmelidir. Ancak araştırmacının özelliğine göre yazarlar gerek duymaları halinde farklı bölümler de oluşturabilirler. Bölümlere yeni sayfadan başlanmamalı, bir bölüm bittikten sonra, aynı sayfada diğeri onu izlemelidir. Makale metninin tamamının yazımında APA 6 yazım stili kullanılmalıdır.

Şekiller ve Tablolar: Şekiller yazım alanından taşmayacak şekilde makale içinde uygun görülen yerlere ortalı olacak şekilde yerleştirilebilir. Ana metinden şekle atıfta bulunulmalı ve mümkünse şekil açıklamalıdır. Her bir şeklin altında Arabik rakamlarla numaralandırılmış bir şekil başlığı yerleştirilmeli, makale boyunca aynı numaralandırma devam etmeli ve APA 6 yazım stiline uygun olarak yazılmalıdır. Şekil başlıkları biçim olarak Cambria yazı tipinde, 10 punto, sola yaslı, yalnızca ilk sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmalıdır. Şekil başlığında kaynak kullanılmış ise parantez içinde kaynak bilgisi eklenmelidir. Eğer şekil içinde yazılar varsa, 9 veya 10 punto olacak şekilde Cambria yazı tipiyle yazılmalıdır.

Tablolar sola dayalı olacak şekilde ve tamamında Cambria yazı tipi kullanılarak hazırlanmalıdır. Tablo başlığı, 10 punto ile yazılmalı, başlığın her kelimesinin sadece ilk harfi büyük olmalı ve başlık, tablo sayısının altında verilmelidir. Tablolarda APA 6 yazım stili kullanılmalıdır. Tablolara metin içinde tablo sayısı belirtilerek atıfta bulunulmalı ve tablo bittikten sonra yorumlanmalıdır. Tablolar, metin içinde kullanıldıkları yerde veya izleyen sayfada yer almalıdır. İlgili not ve kaynaklar, tablonun altında, "Not:" veya "Kaynak:" ifadelerinden sonra belirtilebilir.

Kaynakça: Makalede yararlanılan kaynaklar "KAYNAKÇA" başlığı altında ve varsa ek(ler)den önce APA 6 yazım stiline uygun olarak verilmelidir. Kaynakların tamamı, 11 punto ile ve her bir kaynağın arasında 1 satır boşluk verilerek, Cambria yazı tipinde ve iki yana yaslı, tek satır aralığında, önce ve sonra paragraf değerleri 0 olacak şekilde, girintiye yer vermeden yazılmalıdır. Kaynakçada yer alan her kaynağa metin içinden atıfta bulunulduğundan, yine aynı şekilde metin içinde kullanılan her bir kaynağa da kaynakçada yer verildiğinden emin olunmalıdır.

Ekler: İhtiyaç duyulması halinde kaynakçadan sonra ve geniş özette önce, Ekler bölümü oluşturulabilir. Burada makale içinde atıfta bulunulan eklere yer verilmelidir. Birden fazla ek kullanılması halinde numaralandırılması gerekir. Makale içinde tablo veya şekil olarak verilebilecek unsurlara "Ekler" bölümünde yer verilmemelidir.

Geniş Özet: Yazar makalesinde isteğe bağlı olarak varsa Ekler, yoksa Kaynakça kısmından sonra gelecek şekilde 750-1000 sözcükten oluşan geniş İngilizce özete yer verebilir. Bu özet alt başlıklar içermemeli ve makalenin temel fikirlerini yansıtmalıdır. Geniş özette aynen alıntıya yer verilmemeli, tablo ve şekil kullanılmamalı, Cambria yazı stilinde 11 punto olarak hazırlanmalıdır.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Yayın Etiği

Aşağıda yer alan etik görev ve sorumluluklar oluşturulurken açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi'nde bilimsel bilginin objektif bir şekilde üretilmesini ve yaygınlaşmasını destekleyici bir yayın süreci izlenmektedir. Bu sürecin başarılı bir şekilde işleyebilmesi ancak bütün paydaşların (yayıncı, editör(ler), yazar(lar), hakem(ler) ve okuyucu(lar) vb.) etik ilkelere yönelik standartlara uymaları ile mümkün olabilir. Bu nedenle dergi yayın sürecinin tüm paydaşlarının aşağıda belirtilen etik ilkelere uygun davranmaları beklenmektedir:

Yazarların Etik Sorumlulukları

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanmak üzere makale sunumu gerçekleştiren yazar(lar)ın etik sorumlulukları:

- Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi Türkçe ve İngilizce dillerinde özgün bilimsel çalışmaların yayımlanmak üzere kabul edildiği bilimsel-akademik bir e-dergidir. Bu nedenle yazar(lar)ın yayımlanmak üzere özgün çalışmalar sunmaları, başka dergilerde yayımlanmış veya yayımlanmak üzere gönderilmiş makaleleri göndermemeleri gerekmektedir.
- Yazar(lar) çalışmalarında yararlandıkları kaynaklara etik ilkeler doğrultusunda ve bilimsel kural ve kaidelere uygun olarak gönderme (atıf) yapmalıdırlar.
- Makaleye katkı sağlamayan şahısların adı yazar olarak bildirilmemeli, makalenin yayımlanmak üzere sisteme yüklenmesinden sonra yazar ekleme, çıkarma veya yazar sırasını değiştirme talebinde bulunulmamalıdır.
- Değerlendirme sürecinde yazar(lar)dan makalelerine ilişkin bilgi ya da ham veri istenmesi durumunda bu bilgi ve belgeler editöre sunulmalıdır.
- Yayınlanma başvurusu yapılan makaleyle ilgili çıkar çatışması-çıkar birliği olan kişileri editörlere bildirmelidir.
- Yazar(lar), makalelerinde kullandıkları verilerin kullanım haklarına, araştırma-çözümlemelerle ilgili izinlerin ya da üzerinde araştırma yaptıkları katılımcıların onayının alındığını belgelemelidirler.
- Yazar(lar), değerlendirme ve erken görünüm aşamasındaki ya da elektronik ortamda yayımlanmış makalesiyle ilgili hatayı fark ettiklerinde bilgi vermek, düzeltmek ya da geri çekmek için editörle iletişime geçmesi gerekir.
- Yazar(lar), etik kurul kararı gerektiren deney, anket, ölçek, görüşme, gözlem, odak grup çalışması gibi nicel ya da nitel yöntemlerle veri toplamayı gerektiren araştırmalar için etik kurul onayı aldığını; etik kurul adı, karar tarihi ve sayısı aday makalenin ilk-son sayfasında ve yöntem bölümünde belirtmeli, etik kurul kararını gösteren belgeyi makalenin başvurusuyla birlikte sisteme yüklemelidir. Ayrıca olgu sunumlarında aydınlatılmış olur/onam formunun alındığına ilişkin bilgiye makalede yer vermelidir.
- Yazar(lar), veri toplama sürecinde etik ilkelere özen gösterdiklerinin kanıtlarını (başkalarının ölçek, anket, fotoğraf gibi belgelerinin kullanılması için kendilerinden izin alınması gibi) makale içinde sunmalıdır. Makalelerde araştırma ve yayın etiği ile fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğu belirtilmelidir. Araştırma insan ve hayvan denekler üzerinde gerçekleştirilmiş ise araştırmanın uluslararası bildiriler, kılavuzlar vb uygun gerçekleştirildiği bildirilmelidir.
- Yazar(lar)dan derleme makaleler için etik kurul onayı istenmez. Bununla birlikte etik kurul kararı gerektirmeyen makalelerde de, etik kurul kararının gerekmediği, makalenin ilk-son sayfasında ve yöntem bölümünde belirtilmelidir.

Editör, Editör Yardımcıları ve Alan Editörlerinin Etik Sorumlulukları

- Editörler, hakemlerin, yazar(lar)ın, araştırmacı, uygulayıcı ve okuyucuların bilgi gereksinimlerini karşılamaya gerektiğinde dönüt vermeye, yayın sürecinde düzeltme, açıklama gerektiren konularda açıklık ilkelerine göre davranmaya çaba gösterirler.
- Editörler, makalelerle ilgili olumlu ya da olumsuz karar verirken, makalelerin özgün değeri, alana katkısı, araştırma yönteminin geçerli ve güvenilirliği, anlatımın açıklığı ile derginin amaç ve kapsamını göz önünde tutarlar.

- Editörler, başvurusu yapılan makalelerin önemli sorunu olmadığı sürece ön değerlendirme aşamasına alır, olumlu hakem önerilerini göz önünde bulundurur, ciddi sorun olmadıkça önceki editör(ler)ce verilen kararları değiştirmezler.
- Editörler, derginin yayın politikaları arasında bulunan kör hakemlik ve değerlendirme süreci politikalarını uygular, hakemlerin kimlik bilgilerini gizli tutar, her makalenin yansız ve süresi içinde değerlendirilmesini sağlarlar.
- Editörler, makaleleri alan editörleri ve hakemlerin uzmanlık alanlarını dikkate alarak gönderir, değerlendirmelerin yansız ve bağımsız yapılmasını desteklerler.
- Editörler, makalenin yansız değerlendirilmesi için editörler, hakemler ve yazar(lar) arasındaki çıkar çatışması-çıkar birliği olup olmamasını göz önüne alırlar.
- Editörler, hakem havuzunun geniş bir yelpazeden oluşması ve sürekli güncellenmesi için arayış içinde olurlar.
- Editörler, akademik görgü kurallarına uymayan ve bilimsel olmayan değerlendirmeleri engellerler.
- Editörler, dergi yayın süreçlerini yayın politikaları ve kılavuzlara uygun işletilmesini sağlar, süreçte görev alanları yayın politikaları konusundaki gelişmelerden bilgilendirir, gerektiğinde eğitim programı hazırlarlar.
- Editörler, yayın sürecinde görev alanlar herkesle etkili bir iletişim içinde olur, belirli aralıklarla toplantılar düzenlerler.
- Editörler, değerlendirilen makalelerdeki kişisel verilerin korunmasını sağlarlar; yazar, hakem ve okuyucuların bireysel verilerini korurlar.
- Editörler; makalelerde insan ve hayvan haklarının korunmasına özen gösterirler, makalenin katılımcılarının açık onayının belgelendirilmesini önemserler, makalenin katılımcılarına ilişkin etik kurul onayı, deneysel araştırmalarda izinleri olmadığında makaleyi reddederler.
- Editörler; görevi kötüye kullanmaya karşı önlem alırlar. Görevi kötüye kullanmaya yönelik yakınmalar olduğunda, nesnel bir soruşturma yaparak, konuyla ilgili bulguları paylaşır.
- Editörler, makalelerdeki hata, tutarsızlık ya da yanlış yönlendirmelerin düzeltilmesini sağlarlar.
- Editörler, yayımlanan makalelerin fikri mülkiyet hakkını korur, ihlal olması durumunda derginin ve yazar(lar)ın haklarını savunurlar. Ayrıca yayımlanan makalelerin içeriğinin başka yayınların fikri mülkiyet haklarını ihlal etmemesi konusunda gerekli önlemleri alırlar; özgünlük-benzerlik denetimini yaparlar.
- Editörler, Dergide yayımlanan makalelere yönelik tutarlı eleştirileri dikkate alırlar, eleştirilen makalelerin yazar(lar)ına yanıt hakkı tanırlar.
- Editörler olumsuz sonuçları içeren çalışmaları da göz önünde bulundururlar.
- Editörler, Dergiye iletilen yakınmaları inceler ve gerekli açıklamaları yapıp, haklı yakınmalarla ilgili sorunların giderilmesi için gerekli önlemleri alırlar.

Hakemlerin Etik Sorumlulukları

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi makale değerlendirme sürecinde yazar(lar)ın hakemleri, hakemlerin yazarları tanımadıkları çift yönlü kör hakemlik ilkesi uygulanır, hakemler yazarlar ile doğrudan iletişim kuramaz; makale değerlendirme formları ve metin üzerinde belirtilen notlar ile düzeltme istemleri dergi yönetim sistemi üzerinden editörlerce yazar(lar)a iletilir. Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi'ne başvurusu yapılan makaleleri değerlendirecek hakemlerin aşağıda belirtilen etik ilkelere riayet etmeleri beklenmektedir:

- Hakemler yalnız uzmanlık alanı ile ilgili makaleleri değerlendirmeyi kabul etmelidir.
- Hakemler, değerlendirmeyi yansızlık ve gizlilik içinde yapmalıdır. Bu ilke gereğince inceledikleri makaleleri değerlendirme sürecinden sonra yok etmeli, ancak yayımlandıktan sonra kullanılmalıdır. Uyruk, cinsiyet, dinsel inanç, siyasal inanç ve ticari kaygılar, değerlendirmenin yansızlığını bozmamalıdır.
- Hakemler, çıkar çatışması-çıkar birliği olduğunu anladıklarında, makaleyi değerlendirmeyi reddederek, editörlere bilgi vermelidir.

- Hakemler, değerlendirmeyi akademik görgü kurallarına uygun biçimde, yapıcı bir dille yapmalı; hakaret ve düşmanlık içeren kişisel yorumlardan kaçınmalıdır.
- Hakemler değerlendirmesini kabul ettikleri makaleyi süresi içinde değerlendirmelidirler.

Etik İkelere Uygun Olmayan Durumların Bildirilmesi

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi'nde editörler, hakemler, yazarlar ile ilgili etik ilkelere uymayan bir davranış ya da değerlendirme sürecindeki, erken görünümdeki ya da yayımlanmış bir makale ilgili etik olmayan bir durumun tespiti halinde la karşılaşılması durumunda edt.synergy@gmail.com adresine bildirilmesi gerekmektedir.

EDİTÖRDEN

Merhabalar,

Dergimizin beşinci sayısı ile karşınızda olmanın mutluluğu içerisindeyiz. Dergimizin bu sayısında bir araştırma makalesi ile iki kitap incelemesi yer almaktadır. Büyük emek ürünü olan bu çalışmaların beğenilerek okunmasını ve alana katkı sağlamasını diliyorum. Dergimizin bu sayısında, gerek yayınlanmak üzere makale sunan, gerekse yayın ve hakem kurullarımızda görev almak suretiyle değerli desteklerini esirgemeyen tüm değerli bilim insanlarına şükranlarımı sunuyorum.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle, esen kalın...

Doç. Dr. Refik TURAN

Editör

Sinerji Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Haziran 2022, 3 (1)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALELER / ARTICLES

DNA, Gen ve Kromozom Kavramları İçin Geliştirilen Hikâye Tarzındaki Analogilerin Değerlendirilmesi

Güldem DÖNEL AKGÜL - Nurgül ÇOLAK 1-23

Kitap İncelemesi

Tarih Ne İşe Yarar?

Süleyman Badıllı..... 24-36

Ortak Türk Tarihi 8, En Kadim Devirlerden XV. Asra Kadar

Savaş Tufan 37-42

DNA, Gen ve Kromozom Kavramları İçin Geliştirilen Hikaye Tarzındaki Analogilerin Değerlendirilmesi*

Güldem DÖNEL AKGÜL¹ Nurgül ÇOLAK²

Makale Bilgisi	ÖZET
<p>Makalenin Türü: Araştırma Makalesi Makalenin Geliş Tarihi: 27.4.2022 Makalenin Kabul Tarihi: 24.6.2022 DOI: 10.54971/synergy.1109208</p>	<p>Bu çalışmanın amacı, fen bilgisi öğretmen adaylarının gen, DNA ve kromozom kavramları için geliştirdikleri hikaye tarzındaki analogilerin incelenmesidir. Analoji, bilinmeyen, yabancılaşma çekilen bir olgunun, bilinen benzer olgularla açıklanması işlemidir. Hikaye tarzında analogiler; bir durumun açıklanmasının başka bir duruma benzetilerek yapılmasıdır. Araştırmada veri toplama süreci 2019-2020 öğretim yılı güz döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan bir üniversitesinin Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği son sınıfında öğrenim gören toplam 50 öğretmen adayı katılmıştır. Veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Ayrıca analizlerde hikâye haritası tekniği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar kodlanıp, kategorize edildikten sonra tablolaştırılmıştır. Verilerin analizi sonucunda; fen bilgisi öğretmen adayları hikaye oluştururken DNA, gen ve kromozom kavramlarını çeşitli karakterlere dönüştürdükleri görülmüştür. Ayrıca karakter oluştururken kavramları isimlendirdikleri de belirlenmiştir. DNA, gen ve kromozom için yapılan hikaye analogilerinde hedef ve analog arasındaki ilişkilerde incelenmiştir. Öğretmen adaylarının kavramları oluştururken çeşitli yargılarının olduğu da tespit edilmiştir.</p> <p>Anahtar kavramlar: Analoji, DNA, Fen Eğitimi, Hikaye, Kromozom.</p>

Evaluation of Story-Style Analogies Developed for the Concepts of DNA, Gene and Chromosome

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the analogies developed by pre-service science teachers for the concepts of genes, DNA and chromosomes. The analogy is the process of explaining an unknown, unfamiliar phenomenon with similar known facts. Story-style analogies; is the explanation of a situation by analogy with another situation. The data collection process in the research was carried out in the fall semester of

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 30.05.2019 tarih ve 06/05 sayılı kararıyla bu araştırmanın etik ilkelere uygun olduğu onaylanmıştır.

¹ Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta gdonel@erzincan.edu.tr (ORCID: 0000-0003-4853-0855), Türkiye.

² Uzman Fen Bilgisi Öğretmeni, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, E-posta nurgul.2424colak@gmail.com (ORCID: 0000-0001-8775-3053), Türkiye.

the 2019-2020 academic year. A total of 50 pre-service teachers studying in the last year of Science Education in the Faculty of Education of a university in the Eastern Anatolia Region participated in the research. The data were analyzed by content analysis. In addition, the story map technique was used in the analysis. The obtained results were tabulated after being coded and categorized. As a result of the analysis of the data; It was observed that pre-service science teachers transformed the concepts of DNA, genes and chromosomes into various characters while creating a story. It was also determined that they named concepts while creating characters. In story analogies for DNA, gene and chromosome, the relationships between target and analogue were examined. It was also determined that the pre-service teachers had various misconceptions while forming the concepts.

Keywords: Analogy, DNA, Science Education, Story, Chromosome.

I. GİRİŞ

Fen eğitimi; gözlem yapma, zihinde değerlendirme ve bu edinimleri uygulama becerilerine dönüştürme olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle, bilginin derlenmesi ve kullanılmak üzere değerlendirilmesi şeklinde algılanmaktadır (Karabulutlu, 2018). Şensoy'a (2009) göre; günlük hayatımızda fen bilimlerinin önemli konumu ve etkisi bulunmaktadır. Bu etki giderek büyümektedir. Bireylerin içinde buldukları çevreyi keşfederek yorumlama ve karşılaşılan karmaşık düzende kendilerine yeni düzen aramaları bulunmaktadır. Fen eğitimindeki amaçlardan biri; bireylerin doğadaki olaylara ilişkin sordukları soruları en etkili şekilde cevaplandırmaktır. Fen eğitimi, bireyin çevresiyle olan ilişkilerini sağlıklı bir biçimde devam ettirmesini, ortaya çıkan yenilikleri ve çevresinde meydana gelen her türlü değişimi fark etmesini, bu değişimleri günlük hayatta kullanmasını, çevreye kolay uyum sağlayan bir yapıya sahip olmasını sağlayan en önemli temel disiplinlerden bir tanesidir (Ayvazoğlu, 2019).

Fen bilimleri içinde sürekli gelişen, insanların ilgisini çeken önemli alanlardan biri genetikdir. Genetik, 1990'da başlatılan "İnsan Genomu Projesi" ile günümüzde dünyanın izlediği, elde edilen sonuçların günlük gazete ve dergilerde yer aldığı, toplumun değişik kesimleri tarafından tartışılan, en popüler bilim dallarından biri konumuna ulaşmıştır (Çırakoğlu, 2002). Genetik alanına ait bilgilerin, öğrencilere doğru bir şekilde aktarılması, temel kavramların öğrenci zihninde doğru bir şekilde oluşturulması gerekmektedir.

Analojik modeller, fen öğretiminde kullanılan modellerdir. Bunlar hedefle model arasında pozitif benzerlikler kurar. Hedefle olan bu benzerliklerin veya benzemeyen yönlerinin öğrencilerin farkında olmalarını öğretmenler sağlar (Köklü, 2009). Fen öğretiminde anlaşılması güç kavram ve olayların öğretiminde analogiler kullanılarak anlamlı öğrenme sağlanabilmektedir (Kayhan, 2009).

Analoji, bilinmeyen, yabancılaşma çekilen bir olgunun, bilinen benzer olgularla açıklanması işlemidir (Çakmak, 2009). Kayhan (2009), analogiyi bireyin daha önce karşılaşmadığı ya da hakkında herhangi bir fikrinin olmadığı konu veya durumun, bireyin önceden bildiği konu veya durumla ilişkilendirilerek öğrenme sürecine katkı sağlayan fikir yürütme aşaması olarak nitelendirmektedir. Analoji, akıl yürütme türlerinden biridir (Köklü, 2009). Aktif öğretim ortamının oluşturulmasına, soyut kavramların somutlaştırılmasına, bilimsel kavramların öğrenilmesine ve akılda uzun süre tutulmasına, öğrencilerin düşünme yeteneklerine ve yaratıcılıklarına, bilimsel düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirmesine olan katkılarından dolayı başvurulacak tekniklerden birisi de analogilerdir (Kaptan ve Arslan, 2002). Glynn (1989)'e göre analogi; kavram, ilke ve formüller arasında ifadelerin benzer özelliklerden yararlanılarak yapılan haritalamalardır. Ayrıca analogi, bilinmeyeni kavratmak için bilinen yola çıkmak olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2000).

Hikaye tarzında analogiler; bir durumun açıklanmasının başka bir duruma benzetilerek yapılmasıdır. Mesela; vücudumuzun mikroplara karşı kendini nasıl savunduğunu analogi kullanılarak açıklanabilir. Vücudumuzu bir kale gibi, mikropları da kaleye ulaşmaya çalışan düşmanlara benzetilebiliriz. Düşmanlar kalenin açık olan kısımlarından kaleye ulaşırken mikroplar da insan vücuduna açık olan yerlerden mesela ağızdan, gözlerden, kulaklardan, burundan ve benzeri yerlerden ulaşırlar. Ancak kalenin kapı, pencere gibi açık olan yerlerinde bulunan demir parmaklıklar gibi, insanların da gözlerinde bulunan kirpikler tıpkı demir parmaklıklar gibi işlev görek mikropların vücuda girmesini engellerler. Tükürüğü kayganlık özelliği ve mikropları etkisiz hale getirmesinden dolayı kalenin kapısından dökülen yağlar gibi düşünebiliriz. İnsan derisi de kale duvarı gibidir ve mikropların girmesini engeller tıpkı kalenin hasar gören duvarlarından düşmanların girmeye çalıştığı gibi, deride çizik, kesik veya açık yara olduğunda mikroplarda buralardan vücuda girmeye çalışırlar. Kaleyi koruyan askerler olduğu gibi, vücudumuzu koruyan akyuvarlar vardır. Askerlerin düşmanları yok etmeye çalıştığı gibi, akyuvarlarda mikropları yok etmeye çalışırlar (Kahraman Gökharman, 2013).

Bu çalışmada, fen bilimleri içinde gelişen ve toplumun hemen her kesiminin ilgisini çeken genetiğe ait bazı kavramlar için (DNA, gen ve kromozom) öğretmen adayları tarafından geliştirilen hikaye tarzındaki analogilerin incelenmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Gelecek dönemlerde öğretmenlik mesleğini yapacak olan öğretmen adaylarının hikaye tarzındaki analogiler hakkında bilgi sahibi olmaları ve genetiğe ait kavramları bu metot ile öğrencilerine aktarabilmeleri öğrenme ortamlarına zenginlik katacaktır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- 1- Fen Bilgisi öğretmen adaylarının oluşturdukları hikaye tarzındaki analogilerin ana ve yan karakterleri nelerdir?
- 2- Fen Bilgisi öğretmen adaylarının oluşturdukları hikaye tarzındaki analogilerin problem durumları, problem çözümleri, kaynak ve hedef kavramlar arasındaki analogik ilişkileri ve analogilerin zenginlik düzeyleri nelerdir?
- 3- Fen Bilgisi öğretmen adaylarının DNA, gen ve kromozom kavramları için geliştirdikleri hikaye tarzındaki analogilerde hedef- analog arasındaki ilişki nasıldır?

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırma Grubu

Araştırma 2019-2020 öğretim yılı güz döneminde, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim gören 50 son sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür.

Fen bilgisi öğretmen adaylarının rahatlıkla hikaye tarzında analogi geliştirebilmeleri amacıyla her sınıftaki katılımcılar uygulama yapılmadan önce araştırmacılar tarafından bu konuda bilgilendirilmiştir. Bunun için öğretmen adaylarına araştırmacının gözetiminde öncelikle analogiler hakkında bilgiler verilmiş ve sonrasında öğretmen adaylarından gelen sorular

cevaplanmıştır. Katılımcılardan bir hafta süre içerisinde DNA, gen, kromozom kavramlarının yer aldığı, uzunluk, kelime sayısı sınırlaması olmaksızın ilköğretim düzeyine uygun hikâye yazmaları istenmiştir.

Öğretmen adaylarından toplanan verilerde öğretmen adaylarının isimleri gizlenmiş ve katılımcı olarak “AH” harfi ile başlayan AH1, AH2, AH3, AH4, ...şeklinde devam eden 50 adet kod verilmiştir. “AH” harfleri Analoji Hikaye kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Öğretmen adaylarının yazdıkları hikayeler Akyol'a (2006) göre hikâye türü metinlerde bulunması gereken elementler (ana ve yardımcı karakterler, başlangıç olayı, problem, problem çözme teşebbüsleri, sonuç, ana fikir ve tepki) kullanılarak içerik analizi ile analiz edilmiştir. Ayrıca analizlerde hikâye haritası tekniği kullanılmıştır. Hikâye haritası; metnin dekor, ana ve yardımcı karakterler, başlatıcı olay, problem, problemi çözüm girişimleri, sonuç, ana fikir ve tepki olmak üzere sekiz elementin yardımıyla daha iyi anlaşılmasını ve hatırlanmasını sağlayan zihinsel bir şema ya da yapıdır (Gökçe ve Sis, 2011).

Hikaye tarzında Analoji metinlerinden elde edilen 50 hikâyeye ait ana ve yardımcı karakterlere ait bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Öğretmen Adayları Tarafından Yazılan Hikâyelerde Yer Alan Ana ve Yardımcı Karakterleri

Öğretmen Aday Kodları	Hikaye Başlıkları	Ana karakter	Yardımcı karakter
AH1	Arkadaş kardeşliği	Gen, DNA, Kromozom	-
AH2	Kardeşler ülkesi	İki abla bir kardeş	Anne – baba
AH3	Hücrenin Partisi	Hücre	Komşu ve çocukları (gen – DNA - kromozom)
AH4	Çekirdek Ülkesi	Kraliçe (kromozom)	İşçiler(gen),araç (kromozom)
AH5	Dedem ve serüveni	Mahmut dede	Çocuklar ve Ayşe nine
AH6	Akıllı kardeşler	Gen, DNA, Kromozom	Altın ve devlet
AH7	Çalışkan kardeşler	Gen, DNA, Kromozom	Anne – baba – doktor
AH8	Üç arkadaş	Gen, DNA, Kromozom	-
AH9	Ali'nin macerası	Çocuk (ALİ)	Gen, DNA, Kromozom, Nehir kenarı
AH10	Aile yemeği	Deniz (DNA), kadir (kromozom),güney (gen)	Ayşe Hanım
AH11	Mutlu haftasonu	Gizem – kerim – deniz	Dilara (teyze)
AH12	Neden kısayım?	Genç	Anne- baba -arkadaşlar
AH13	Kromozom kütüphanesi	Ayşe	DNA kromozom 2020 yayınları, gen bilgisi

AH14	Nesilden nesile yolculuk	Gen	DNA,kromozom
AH15	Neden farklıyız?	Ayşe, Ahmet	Fatma Hanım (fen bilgisi öğretmeni)
AH16	Modeller üzerine anlama	Ahmet	Filiz öğretmen, Gen, DNA, Kromozom
AH17	-	Öğretmen, laboratuvar	Gen, DNA, Kromozom
AH18	-	İkra öğretmen, eylül	Ali, Ayşe, aslı, makarna paketi
AH19	Kedi arkadaşlar	Kedi arkadaşlar grubu	-
AH20	Ayşe'nin hayatı	Ayşe	Kütüphanedeki Ayşe'nin hayatı adlı kitap
AH21	Bir çatı altında	Anneanne, anne, aile	-
AH22	İşbirlikçi kardeşler	Gen, DNA, Kromozom kardeşleri	-
AH23	Kutunun içindeki güç	Prenses, cadı	Dört yapraklı yonca, merdiven ve kutudaki gizli şifre
AH24	Kudüpya	Kudüpya ülkesi, kral ve iki arkadaş	Virüs
AH25	Merdivenimizdeki sırlar	Ali, Ayşe, merdiven	Küçük kutular
AH26	Yine mi konu anlatımı?	Çekirdek öğretmen	Öğrenciler
AH27	Kromozomlar piknikte	Erol	Ailesi sülalesi
AH28	Aslanın dünyası	Çocuklar, aslan ve orman	Hayvanlar
AH29	Gen, DNA, Kromozom arkadaşlığı	Gen, DNA, Kromozom üçlü arkadaş	-
AH30	Kromozom turizm	Genç kız, arkadaşları, turizm grubu	Turizm şirketi
AH31	DNA nın ev yönetimi	Üç arkadaş	-
AH32	Öğrenmek için maç yapalım	Top, oyuncaklar, takım	Öğrenciler
AH33	Sefa nın bir günü	Sefa bey, mübarek bey, kromozom ülkesi	-
AH34	Kromozom halkı	Kromozom halkı, DNA meclisi, cumhurbaşkanı gen	-
AH35	Küçük bir gezinti	Ağustos böceği ve karınca	Üzüm
AH36	En lezzetli kek	Elif	Un, kakao, hamur
AH37	III. geleneksel DNA fuarı	Öğrenci, kromozom oteli, saç geni koridoru	Gelen misafirler
AH38	Hepimiz bir bütünüz	Gen, DNA, Kromozom parçaları	-
AH39	Ahmet'in kromozom balığı	Ahmet, üç farklı boyutta balık	Anne baba
AH40	Koltuk sevgisi	Vali, kaymakam, belediye başkanı	-
AH41	Nükleotid dostluğu	İki arkadaş, dört kişilik grup	-
AH42	Gen oğlan	Kral, kralın kızı, gen oğlan	Yarışmacılar
AH43	Genin yalnızlığı	Gen çocuk, DNA ikizleri, kromozom çocuk	-
AH44	Gen imparatorluğu	Gen kabilesi, kromozom diyarı	-

AH45	Çalışkan köy	İl, ilçe, köy	-
AH46	Kavga eden nükleotid halkı	Gen- DNA-kromozom grupları	Köy halkı (Adenin, Timim, Guanin, Sitozin)
AH47	Gen dükkânından kromozom şirketine	Arkadaş grubu, şirket, holding	-
AH48	Sihirli mağaza	AVM	İnsanlar
AH49	Farklı boyutların dostluğu	Fil, aslan, sincap	Aslan ve kuş
AH50	Aile olmak	Üç kardeş	Anne, baba, dede, çiçek arkadaşı

Tablo 1 incelendiği zaman öğretmen adayları tarafından yazılan 50 tane hikâye tarzındaki analogilerin hikaye başlığı, ana ve yardımcı karakterleri görülmektedir. AH17 ve AH18 kodlu öğretmen adaylarının hikayelere başlık vermediği görülmektedir. Ayrıca çoğu hikayede yardımcı karakterin verilmediği, ana karakterlerin benzetim olmadan DNA, gen ve kromozom olarak seçildiği görülmektedir.

Ayrıca araştırmada analogilerdeki hedef ve analog arasındaki ilişki ortaya konmuştur. İncelenecek kategoriler çalışmaya başlamadan önce 3 uzman görüşü alınarak belirlenmiş olup, hedef kavramın içeriğine göre analogilerin yapıları ve çeşitleri kategoriler altında incelenerek belirlenmiştir. Asıl kodlama yapıldıktan sonra elde edilen geçerli analogiler üzerinde tekrar incelemeler yapılmış ve belirlenen benzeşimler ilk olarak hedef kavramın içeriğine göre ve daha sonra Curtis ve Reigeluth (1984) ve Thiele ve Treagust (1994) tarafından kullanılan kategorilere göre sınıflandırılmıştır (Aktaran: Dikmenli, 2010).

Kaynak ve Hedef Kavramlar Arasındaki Analogik İlişkiye Göre:

*Yapısal Analoji: Kaynak ve hedef saha; şekil, görünüş ve büyüklük gibi benzer özellikleri paylaşıyorsa yapısal analoji yapılmıştır.

*Fonksiyonel Analoji: Kaynak ve hedef saha; görev, hareket ve davranış gibi benzer özellikler paylaşıyorsa fonksiyonel analoji yapılmıştır.

*Yapısal-Fonksiyonel Analoji: Yapısal-fonksiyonel analogide ise kaynak ve hedef kavramlar hem yapısal hem de fonksiyonel benzerlikleri paylaşır.

Analojinin Zenginlik Düzeyine Göre:

*Basit Analoji: Basit analoji, kaynak ve hedef saha arasında tek bir benzerlik boyutuna vurgu yapar, basit bir cümleden veya cümlelerden oluşur, ayrıntı içermez.

* Zenginleştirilmiş Analoji: Zenginleştirilmiş analoji, kaynak ve hedef saha arasındaki benzerliğin en az iki boyutuna vurgu yapan ve temel cümlelerden oluşan analogidir.

* Genişletilmiş Analoji: Genişletilmiş analoji, kaynak ve hedef saha arasındaki benzerliğin en az üç ya da daha fazla boyutuna vurgu yapan, ayrıntı içeren analogidir (Dikmenli 2010). Ayrıca bir hedef kavramın açıklanmasında çok sayıda kaynak kavramın kullanılmasıyla oluşturulan analogiler de genişletilmiş analogilerdir (Aktaran: Dikmenli, 2006).

Etik Kurul İzni

Çalışma için, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu 30/05/2019 tarih ve 06/05 protokol kararı ile etik izin alınmıştır.

III. BULGULAR

Bu bölümde araştırma soruları çerçevesinde fen bilgisi öğretmen adaylarının geliştirdikleri DNA, gen ve kromozom kavramlarını içeren hikaye tarzındaki analogilere ilişkin elde edilen bulgular incelenmiştir.

Öğretmen adayları tarafından yazılan hikaye tarzındaki analogilere ait problem durumları, problem çözümleri, kaynak ve hedef kavramlar arasındaki analogik ilişkilere ve analogilerin zenginlik düzeylerine Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2.

Öğretmen Adayları Tarafından Yazılan Hikaye Tarzındaki Analogilere Ait Problem Durumları, Problem Çözümleri, Kaynak Ve Hedef Kavramlar Arasındaki Analogik İlişkilere Ve Analogilerin Zenginlik Düzeyleri

Hikâyenin başlığı	Hikâye durumu	Durumun çözme yolu	Kaynak ve Hedef Kavramlar Arasındaki Analogik İlişkiye Göre	Analojinin Zenginlik Düzeyine Göre
Arkadaş kardeşliği	Eskiden köyde gen-DNA-kromozom adında üç yakın arkadaş birlikte iş bölümü yaparak yaşamış. Bir gün gen arkadaşlarına küsmüş.	Gen bir gün kromozomun yaptığı işi yapmak istemiş DNA ve kromozom kabul etmemiş ve birbirlerine küsmüşler. Zaman sonra ayrıldıklarında birinin yaptığı işi diğerlerinin yapamayacaklarını anlamış ve barışmışlar.	Yapısal-Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Kardeşler ülkesi	Bir kasabada üç çocuklu bir aile yaşamış. Yaşanan deprem sonucunda çocuklar ailesini kaybetmiş.	Çocuklar ailelerini kaybedince birlikte hayatlarını devam ettirmek için iş bölümü yapmışlar. Küçük kardeş Gen okula gitmiş, DNA ve kromozom kardeşler ev işleriyle ilgilenmiş gen ise okulda öğrendiklerini evde kardeşlerine anlatmış böylece hayatlarına devam etmişler.	Yapısal-Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Hücrenin Partisi	Bir ülkede hücre adında tek yaşayan bir kadın varmış. Bir gün parti vererek komşularıyla tanışmak istemiş.	Komşu çağrıldığı için çok mutlu olmuş kromozom adındaki çocuğuna hazırlanmasını söylemiş. Kromozom da	Yapısal-Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş

		<p>içine gen adında bir kazak ve DNA adında bir mont giyinmiş ve hücrenin partisine gitmişler.</p>		
Çekirdek Ülkesi	<p>Çekirdek ülkesinde kromozom adında bir kraliçe yaşarmış. Kraliçe bir gün komşu ülkelerin nasıl yönetildiğini merak etmiş.</p>	<p>Komşu ülkelerin nasıl yönetildiğini merak eden kraliçe gözlem yapmaya başlamış. Gözlemi sonucunda komşu ülkelerin de kendisi gibi bir kraliçesi, gen adında işçileri ve gen işçilerinin üzerinde DNA adında araçları olduğunu anlamış. Bunlar birlikte iş bölümü yaparak yaşarlarmış.</p>	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Dedem ve serüveni	<p>Mahmut dede ve torunu sohbet ederken torunu "benim saçım neden seninki gibi değil?" diye sormuş</p>	<p>Mahmut dede torununa bu durumu şöyle açıklamış: Bizim bazı kalıtsal özelliklerimiz annemizden bazıları da babamızdan, yani genlerimiz farklıdır demiş.</p>	Fonksiyonel	Basit
Akıllı kardeşler	<p>Çok akıllı gen adında bir küçük kardeş varmış. Bir gün DNA ve kromozom kardeşleriyle top oynarken bir kutu içinde devlete teslim edilmesi gerektiği yazan bir not ve altınlar varmış.</p>	<p>DNA kromozom kardeşler altınların kendilerinde kalmasını istemişler. Gen ise altınlar bize ait değil nesillerimizin devamı demiş. Sonra kardeşler kendi aralarında anlaşarak altınları devlete teslim etmişler.</p>	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Çalışkan kardeşler	<p>Gen, DNA ve kromozom kardeşler bir süreliğine yalnız yaşamak durumunda kalmışlar. Bir gün gen çok hastalanmış.</p>	<p>Gen, DNA ve kromozom kardeşler birlikte görev dağılımı yaparak yaşıyorlarmış. DNA geni korumakla görevli, kromozom ise evi dışardaki tehlikelere karşı korumakla görevliymiş. Bir gün gen çok hasta olmuş. DNA kromozom onu iyileştirememiş ve anne</p>	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş

		babaları gelmiş doktora götürmüşler.		
Üç arkadaş	Gen, DNA kromozom adında üç arkadaş varmış. Bunlar birlikte nasıl yaşayacaklarını düşünmüşler.	Bir süre düşündükten sonra görev paylaşımı yaparak yaşamaya başlamışlar. Her birini görevi kendine özüğüymüş.	Fonksiyonel	Basit
Ali'nin macerası	Ali gezerken gen-DNA-kromozom adında üç arkadaşla karşılaşmış	Ali gen-DNA-kromozom ile karşılaşınca çok şaşırılmış. Ben sizi ilk defa görüyorum demiş. Bunun üzerine gen DNA kromozom demiş ki biz senin vücudunda varız. Senin saç rengin gen sağlar, protein yapım planlarını DNA sağlar demişler. Böylece Ali Gen-DNA- kromozom kavramlarını öğrenmiş.	Fonksiyonel	Basit
Aile yemeği	Deniz, Kadir, Güney ailesiyle yemek yerken neden birbirlerinden farklı olduklarını sormuşlar.	Ailede her birimizin kalıtım birimleri kendimize özgü diye cevaplamışlar.	-	-
Mutlu hafta sonu	Gizem hafta sonu ailesiyle AVM ye gider ve teyzesiyle karşılaşır.	Gizem annesine teyzemle neden benzemiyoruz diye sormuş. Bizim benzeyen özelliklerimiz var bu da kalıttandır.	-	-
Neden kısayım?	Genç bir gün anne babasına ben neden arkadaşlarımdan kısayım diye sormuş?	Ailesi Genç'e her bireyin farklı bir gen dizilimi olduğunu, bunun da herkesin farklı özelliğe sahip olmasını sağladığını söylemiş.	Fonksiyonel	Basit
Kromozom kütüphanesi	Ayşe kromozom kütüphanesine gitmiş. KPSS 2020 DNA yayınlarına bakmış.	KPSS 2020 DNA yayınlarına bakarken yeni güncel gen bilgilerine ulaşmış.	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Nesilden nesile yolculuk	Gen bir gün DNA ya "ben nesilden nesile geçiyorum sen ne iş yapıyorsun?" diye sormuş.	DNA gene "sen benim üzerimde yer alıyorsun benim de yönetici görevim var" demiş.	Yapısal- Fonksiyonel	Basit
Neden farklıyız?	İki yakın arkadaş olan Ayşe ve Ahmet	Fen bilgisi öğretmeni olan Fatma Hanım şöyle	-	-

	insanların neden farklı olduğunu sorgulamış.	açıklamış: İnsanların birbirinden farklı olmasını sağlayan kromozomlar, içerisindeki DNA, DNA'nın içindeki genlerdir. Hepimizin gen- DNA-kromozomu vardır fakat aynı dizilimde değildir buda farklı olmamızı sağlar demiş.		
Modeller üzerine-anlama	Ahmet lise döneminde Biyoloji dersinde çok başarılı bir öğrenciymiş.	Ahmet üniversiteye başlayınca konu gen-DNA kromozom olunca hiçbir şey hatırlamadığını ve ezber yaptığını anlamış. Bundan sonra modeller yaparak çalışmaya başlamış ve başarılı olmuş.	-	-
	Öğretmen bir gün öğrencilerine "neden birbirinizden farklısınız hiç düşündünüz mü?" diye sormuş. İkra öğretmen Eylül'ün gen DNA kromozom kavramlarını anlamadığını görmüş	Her biriniz farklısınız ve özelliklerinizde farklı. Bu durum kromozom içinde bulunan gen ve DNA'dan kaynaklı demiş. İkra öğretmen Ali'ye gen, Ayşe DNA, Aslı'ya kromozom görevlerini vermiştir. Ali boynuna bir makarna paketi, Ayşe makarnalarla dizili bir kolye takmış, Aslı ise makarnanın içeriğini listeleyip asmış, böylece Eylül kavramları anlamış.	Yapısal	Basit
Kedi arkadaşlar	Kedi arkadaş grubu bir gün gizli bir görev almışlar.	Kedi arkadaş grubu üç üyeden oluşuyormuş bunların isimleri küçükten büyüğe doğru gen-DNA-kromozom olup bunların her birinin ayrı görevi varmış. En önemli görevleri ise gizli ve kalıtsal bilgileri taşımakmış.	Yapısal-Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş

Ayşe'nin hayatı	Ayşe bir gün derse geç kalmış ve öğretmeni onu derse almamış.	Ayşe derse giremeyince kütüphaneye gitmiş. Ayşe'nin hayatı adlı kitap dikkatini çekmiş, almış okumaya başlamış. Hikaye tam da onun şu anki durumunu anlatıyormuş	-	-
Bir çatı altında	Gen torun bir gün DNA anneye ve kromozom nineye "ben nasıl oldum?" diye sormuş	DNA anne gen toruna ikimizde kromozom ninenin bir parçasıyız onun sayesinde hayata geldik demiş. DNA anne kromozom nineye tutunarak gen torun DNA anneye tutunarak ondan bir parça olarak doğmuş.	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
İşbirlikçi kardeşler	Güzel bir hücrede yaşayan üç arkadaşın gen "ben olmazsam siz olmazsınız" demiş ve kavga etmişler.	Gen, DNA, kromozom arkadaşlardan her biri kendisinin daha önemli olduğunu söylemiş. Bir süre sonra hepsinin kendine özgü önemli görevleri olduğunu anlamışlar ve barışmışlar. Kromozom DNA'yı, DNA da geni içinde bulundurur.	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Kutunun içindeki güç	Prensesin elinde bir kutu varmış bu kutunun içinde gizli bir gen varmış bunu cadı nasıl alırım diye düşünmüş	Cadı dört yapraklı bir yonca(kromozom) almış ve onu upuzun bir sarmaşığa dönüştürerek (DNA) oluşturmuş. Bu merdiven yardımıyla kutudaki gizli şifreye (gene) ulaşmış.	Yapısal- Fonksiyonel	Genişletilmiş
Kudüpya	Kudüpya adında bir ülke varmış. Ülkenin kralı (DNA)ülkesini yönetirken bir gün ülkenin huzurunu bozan biri gelmiş.	Ülkenin kralı (DNA) yakın arkadaşı olan gen ve DNA'dan yardım istemiş bunlar birlikte hareket ederek ülkeyi huzurunu bozan kişiden kurtarmışlar.	Yapısal- Fonksiyonel	Genişletilmiş
Merdivenimizdeki sırlar	Ali ve Ayşe kardeşler evde çok sıkılmışlar ve birlikte oyun oynamaya karar vermişler.	Ali ve Ayşe'nin oynadığı oyunun adı "merdivenimizdeki sırlar"dır. Küçük kutucuklara soru-cevaplar yazmışlar. Soruların içeriği kalıtım konusudur. Soruları	-	-

		cevaplayarak hem oyun oynamışlar hem de konu tekrarını yapmışlar.		
Yine mi konu anlatımı?	Çekirdek öğretmen sınıfındaki gen-DNA-Kromozom-nükleotid adındaki öğrencilerinin konu anlatımı yapmalarını istemiş.	Gen-DNA-Kromozom-nükleotid sırasıyla görevlerini anlatmış. Nükleotid ben küçük yapıyı ama ben olmazsam siz görevleriniz yerine getiremezsiniz demiş. Çekirdek öğretmen konu anlatımlarını çok beğenmiş hepsine 100 puan vermiş.	Yapısal	Basit
Kromozomlar piknikte	Erol bir gün tüm sülalesiyle pikniğe gideceği için çok heyecanlıymış	Erol piknikte tüm sülalesini kromozoma, geniş ailesini DNA ya, çekirdek aileleri de gene benzeterek gen DNA kromozom kavramlarını somutlaştırmış.	Yapısal	Basit
Aslanın dünyası	Öğrenciler orman hakkında öğrendiklerine çok şaşırmışlar	Ormanın büyük bir alan olduğunu öğrenmişler bunu kromozoma, yöneticinin aslan olmasını DNA'ya, aslanın yönetiminde yaşayan hayvanları da gene benzetmişler.	Yapısal-Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Gen, DNA, Kromozom arkadaşlığı	Aynı ortamda yaşayan gen DNA kromozom yakın arkadaş olmuşlar birbirlerini tanımak istemişler.	Gen kalıtımın en küçük birimidir. Aralarındaki ilişki gen- DNA – kromotin iplik-kromozom şeklindedir.	Yapısal	Basit
Kromozom turizm	Gen adında bir genç kız maceraya atılıp dünyayı gezmek istemiş.	Gen, maceraya çıkacağını arkadaşlarına anlatmış. DNA arkadaşı da onunla birlikte gitmek istemiş. Kromozom turizmle tanışmış ve geziye çıkmışlar.	Yapısal	Basit
DNA'nın ev yönetimi	Üniversiteli üç arkadaş aynı evde nasıl yaşayacaklarını düşünmüşler.	Evin en büyük odasını bir arkadaş almış bunu kromozoma, evin yönetiminden bir arkadaş sorumlu bunu DNA ya ve evin en küçük odası diğer	Yapısal-Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş

		arkadaşa kalmış bunu da gen olarak düşünmüşler. Böylece mutlu bir şekilde yaşamışlar.		
Öğrenmek için maç yapalım	Öğretmen sınıfa geldiğinde bugünkü konuyu futbol maçına benzeterek işleyeceğim demiş, öğrenciler çok merak etmiş.	Öğretmen öğrencilerin merakını gidermek için gen DNA kromozom ilişkisini anlatacağını söylemiş. Futbol maçı yapmak için öncelikle bir topa ihtiyaç vardır bunu gen olarak, oyuncular DNA olarak, takımı da kromozom olarak düşünebiliriz demiş.	Yapısal	Zenginleştirilmiş
Sefa'nın bir günü	Sefa ve Mübarek Bey aynı evde yaşayan iki arkadaştır.	Sefa Bey'in memleketi DNAzığ ın genpuz ilçesidir. Mübarek Bey DNAla nın genum ilçesindedir. Memleketleri farklı olmasına rağmen aynı evde yaşıyorlar. Gen, DNA kromozomun görevleri farklı ama aynı yerde bulunabiliyorlar.	Yapısal	Basit
Kromozom halkı	Kromozom halkının çevre kirliliği konusunda sorunları her geçen gün artıyor ne yapacaklarını düşünüyorlar.	Kromozom halkı sorunlarının çözülmesi için DNA meclisine başvurur. DNA Meclisi seçtiği çözüm önerilerini cumhurbaşkanı gene bildirir. Gen uygun öneriyi seçer ve sorun çözülür.	Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Küçük bir gezinti	Ağustos böceği ve karınca bir gün ormana yiyecek toplamaya gitmişler.	Buldukları arasında seçim yapmaya başlamışlar. Yiyemedikleri en küçük parçaya üzüm (gen), onun büyüğüne bir salkım üzüm (DNA), en büyüğüne bir asma üzüme (kromozom) benzetmişler.	Yapısal	Basit
En lezzetli kek	Elif bir gün kek yapmaya karar vermiş.	Elif kek yapmak için mutfağa gitmiş. Una gen ismini, kakaoya kromozom ismin,	Yapısal	Basit

		hamura da DNA ismini vermiş.		
III. geleneksel DNA fuarı	Öğrenciler İstanbul'da gerçekleşecek olan III. geleneksel DNA fuarına gidecekleri için çok heyecanlanmışlar.	III. geleneksel DNA fuarında kalıtımla ilgili koridorlar oluşturulmuş (saç geni koridoru) bireylerin neden farklı oldukları açıklanmış. Gen- DNA bireye özgüdür.	-	-
Hepimiz bir bütünü	Bir canlı hangi yapılardan oluşur?	Gen DNA kromozom yapılarından oluşur. Her birinin görevi kendine özgüdür. DNA'nın yönetici görevi vardır. Gen de DNA üzerinde bulunur.	-	-
Ahmet'in kromozom balığı	Ahmet'e anne ve babası karne hediyesi olarak üç tane farklı büyüklükte balık almışlar.	Ahmet Biyoloji dersinde işlediği kalıtım konusunu somutlaştırmak için: küçük balığı gene, orta büyüklükteki balığı DNA ya, en büyük balığı kromozoma benzetmiştir.	Yapısal	Basit
Koltuk sevgisi	Bir öğrenci gen DNA kromozom konularını karıştırıyormuş	Öğretmeni bu durumu şöyle açıklamış: Geni belediye başkanı olarak, DNA'yı kaymakam, kromozomu vali olarak düşünebilirsin demiş.	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Nükleotid dostluğu	Çok yakın nükleotid adında iki arkadaş varmış	Nükleotidlerin dizimleri farklıdır.	-	-
Gen oğlan	Fakir bir şehir olan DNA city de yaşayan gen oğlan yapılan yarışmada birinci olmuş	Gen oğlan yarışmayı kazanınca DNA city başkent olmuş. Tüm halk gen oğlanı tanımış.	Yapısal	Basit
Genin yalnızlığı	Gen çocuk ailesine ben neden kardeşlerime benzemiyorum diye sormuş.	Ailesi gen çocuğa şöyle cevap vermiş. Gen ve DNA'nın işleyişi herkeste aynı değildir. Mesela DNA kardeşlerinden uzun boy geni daha baskın olduğu için onlar daha uzundur.	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş
Gen imparatorluğu	Gen kabilesi nasıl büyük yapı olacaklarını düşünmüşler	Kromozom diyarında yaşamayan DNA imparatorluğuyla birleşerek gen- DNA	Yapısal- Fonksiyonel	Zenginleştirilmiş

		imparatorluğu olarak büyümüşler. Buradan gen-DNA -kromozom şeklindeki sıralama öğrenilmiş.		
Çalışkan köy	Gen DNA kromozom arasında nasıl bir ilişki vardır?	Geni çalışan köye, DNA'yı kıskanç ilçeye, kromozomu ile benzeterek aradaki ilişki somutlaştırılmış.	Yapısal	Basit
Kavga eden nükleotid halkı	Nükleotid, gen, DNA nasıl oluşmuş?	Hücre adında bir köyde nükleotid adında bir grup yaşarmış. Nükleotid grubu; A,T,G,S, şeker ve fosfattan oluşmuş. Aralarında nükleotid-gen- DNA şeklinde bir sıralama varmış.	Yapısal	Basit
Gen dükkanından kromozom şirketine	Gen arkadaş grubunun yükselişi nasıl olmuş?	Gen arkadaş grubu ilçedeki dükkâna, DNA şehirdeki şirkete, kromozom ülke geneline yayılan holdinge benzetilerek açıklanmış.	Yapısal	Basit
Sihirli mağaza	-	-	-	-
Farklı boyutların dostluğu	Ormanda fil, at ve sincap birlikte nasıl yaşar?	Ormanda yaşayan aslan diğer canlıların yaşamasına izin vermezmiş. Fil, at, sincap birlikte görev paylaşımı yaparak aslanı tuzağa düşürmüşler ve artık istedikleri gibi yaşamaya başlamışlar. Bu hikâyede: fil kromozoma, at DNA ya sincap gene benzetilmiştir.	Yapısal- Fonksiyonel	Genişletilmiş
Aile olmak	Üç çocuk ailesine kardeş olmamıza rağmen neden farklıyız diye sormuşlar.	Ailesi de her birimizin genlerinin dizilimi farklıdır. Bizim farklı olmamızın nedeni genlerimizin işleyişinin ve diziliminin farklı olmasıdır diye yanıtlamışlar.	-	-

Tablo 2 incelendiği zaman hikaye durumları ve çözüm yolları özetlenmiştir. Ayrıca öğretmen adayları tarafından yazılan hikayelerde geçen hedef ve kaynak arasındaki analogik ilişki ve

zenginlik düzeyleri incelenmiştir. “Aile yemeği”, “Mutlu hafta sonu”, “Neden farklıyız?”, “Merdivenimizdeki sırlar”, “ III. geleneksel DNA fuarı ”, “Sihirli mağaza”, “ Aile olmak”, “Modeller üzerine- anlama”, “Ayşe’nin hayatı”, “ Nükleotid dostluğu”, “Hepimiz bir bütünüz” başlıklı hikayelerde öğretmen adayları analogik öğelere göre hikaye oluşturmadıkları için kaynak ve hedef arasındaki ilişki incelenmemiştir. Hazırlanan hikâyelerde DNA, gen ve kromozom kavramlarının yapısal olarak sarmaşık, merdiven, salkım üzüm, bilgi, gizli şifre, sır, yonca gibi kavramlar ile açıklandığını görüyoruz. Öğretmen adayları DNA, gen ve kromozom kavramlarını fonksiyonel olarak kral, kaymakam, işçi, kraliçe, vali gibi analogların yönetici fonksiyonları göz önüne alınarak benzetimde buldukları tespit edilmiştir. Ayrıca hikayelerin yapısal (f:14), yapısal-fonksiyonel (f:10) ve fonksiyonel (f:4) olarak ilişkilendirildiği; analogilerin zenginleştirme düzeylerine göre zenginleştirilmiş (f:10), basit (f:10) ve genişletilmiş (f:3) analogilere yer verildiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının oluşturdukları hikaye tarzındaki analogilerde geçen DNA kavramı için oluşturulan Hedef-Analog frekanslarına ait bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3.
DNA Kavramı İçin Oluşturulan Analogilere Ait Frekans Değerleri

Hedef Kavram	Analog	Frekans
DNA	Arkadaş (Kedi)	9
	Kardeş	4
	Mont	1
	İp	1
	Araç	1
	Yayın (Kitap)	1
	Sarmaşık	1
	Anne	1
	At	1
	Mont	1
	Kral	1
	Merdiven	1
	Öğrenci	1
	Geniş aile	1
	Oyuncular	1
	Memleket	1
	İlçe	1
	Şirket	1
	Meclis	1
	Salkım üzüm	1
Hamur	1	
Fuar	1	
Orta Balık	1	
Kaymakam	1	
DNA city	1	
İmparatorluk	1	

Tablo 3 incelendiğinde fen bilgisi öğretmen adaylarının DNA hedef kavramı için oluşturdukları hikaye tarzındaki analogilere ait analoglar görülmektedir. Oluşturulan analogilerde en fazla (9) arkadaş, ikinci olarak kardeş (4) analoglarının kullanıldığı görülmektedir.

Öğretmen adaylarının Gen kavramı için oluşturulan hikaye tarzındaki analogilere ait Hedef-Analog Arasındaki ilişkiye ait frekans değerleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4.
Gen Kavramı İçin Oluşturulan Analogilere Ait Frekans Değerleri

Hedef Kavram	Analog	Frekans
Gen	Arkadaş (Kedi)	8
	Kardeş	4
	İplikçik	1
	Kazak	1
	İşçi	1
	Bilgi	1
	Torun	1
	Gizli şifre	1
	Sır	1
	Öğrenci	1
	Çekirdek aile	1
	Genç kız	1
	Top	1
	İlçe	1
	Köy	1
	Sincap	1
	Cumhurbaşkanı	1
	Üzüm	1
	Un	1
	Küçük Balık	1
Belediye Başkanı	1	
Gen oğlan	1	
Kabile	1	
Dükkan	1	

Tablo 4 incelendiğinde fen bilgisi öğretmen adaylarının gen hedef kavramı için oluşturdukları hikaye tarzındaki analogilere ait analoglarda arkadaş (8) ve kardeş (4) analoglarının en fazla tercih edilen analoglar olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının Kromozom kavramı için oluşturulan hikaye tarzındaki analogilere ait Hedef-Analog Arasındaki ilişkiye ait frekans değerleri Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5.
Kromozom Kavramı İçin Oluşturulan Analogilere Ait Frekans Değerleri

Hedef Kavram	Analog	Frekans
Gen	Arkadaş (kedi)	8
	Kardeş	4
	İplik yumağı	1

Kromozom	Çocuk	1
	Kraliçe	1
	Kütüphane	1
	Nine	1
	Yonca	1
	Öğrenci	1
	Sülale	1
	Turizm	1
	Futbol takımı	1
	Holding	1
	Fil	1
	Halk	1
	Asma üzüm	1
	Kakao	1
	Büyük Balık	1
	Vali	1
	Diyar	1
İl	1	

Tablo 5 incelendiğinde fen bilgisi öğretmen adaylarının kromozom hedef kavramı için oluşturdukları hikaye tarzındaki analogilere ait analoglarda arkadaş, kardeş, vali, sülale, il, futbol takımı gibi analoglar geliştirdikleri görülmektedir.

Öğretmen Adaylarının Hikaye tarzında geliştirdikleri analogilerin çeşitlerine göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

IV. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, fen bilgisi öğretmen adaylarının DNA-Gen-Kromozom kavramları için oluşturdukları hikaye tarzındaki analogiler incelenmiştir. Yapılan bu araştırma ile ilerleyen süreçlerde öğretmenlik mesleğini icra edecek adayların, DNA gen ve kromozom kavramlarına yönelik analogileri doğru bir şekilde ilişkilendirip ilişkilendirmediklerini ortaya koymak ve gelecek çalışmalara katkı sunmak hedeflenmiştir.

Öğrenme ortamları için önemli olan hikaye etkinlikleri, fen eğitimi içinde sıklıkla kullanılan yöntemlerdendir. Bu etkinliklerle çocukların yorumlama, analiz ve sentez yetenekleri gelişmektedir (Garzotto vd, 2010). Ayrıca hikayeler, çocukların yaratıcı düşünme ve hayal kurma becerilerine de katkı sağlamaktadır (Karatay, 2007). Fen eğitiminde bilim dilinin daha sade ve anlaşılır olabilmesi için hikayeler önemli araçlardır. Çalışmada öğretmen adayları DNA, gen ve kromozom kavramı için analogi hikayelerini oluştururken başlık, ana ve yardımcı karakterler üretmişlerdir. Öğretmen adaylarının DNA, gen ve kromozom kavramları için geliştirdikleri analogilerin, analogik ilişkilerine bakıldığı zaman sıklıkla yapısal (f:14) ve yapısal-fonksiyonel (f:10) kısmen fonksiyonel (f: 4) (Tablo 2) olduğu görülmektedir. Literatürde Dikmenli (2010), Dikmenli ve Kıray (2007) biyoloji ders kitaplarında bulunan analogileri daha çok sözel, somut-soyut, yapısal ve basit analogiler şeklinde sunulduğunu belirtmişlerdir. Zenginlik düzeylerine göre analogilerin; zenginleştirilmiş (f:10), basit (f:10) ve genişletilmiş (f:3) (Tablo 2) olduğu görülmektedir. Benzer bulgulara Dönel Akgül ve Çolak (2021) yaptıkları çalışmalarda ulaşmışlardır.

DNA, gen ve kromozom için oluşturulan hikayelerde kavramların somutlaştırması için yakın çevre örneklerine (arkadaş, kardeş, anne, aile, vali, cumhurbaşkanı, nine, öğrenci gibi karakterler) başvurulduğu görülmektedir. Bu analoglar en fazla arkadaş ve kardeş kavramlarının kullanıldığı görülmektedir (Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5). Hikayede karakterler; bireylerin (hayvan veya bitki veya insan) olması varoluş sebepleri açısından olayların anlaşılması ve akıcılığı sağlayan temel unsurlardır. Karakterler, insan ya da insana ait özelliklerle yüklenmiş maddelerden oluşurlar (Türkmen ve Ünver, 2012).

Fen bilgisi öğretmen adaylarının DNA hedef kavramı için oluşturdukları hikaye tarzındaki analogilere ait analoglar görülmektedir (Tablo 3). Oluşturulan analoglar; arkadaş, kardeş, mont, kral, merdiven, geniş aile, öğrenci, anne, ip, sarmaşık şeklindedir. Benzer şekilde alan yazınında DNA'nın merdivene benzetildiği çalışmalar mevcuttur (Kılıç, 2007; Digilli, 2014; Dönel Akgül ve Çolak, 2021). DNA hücre içinde çift zincirli yönetici moleküldür. Öğretmen adayları DNA için oluşturdukları analoglarda sarmaşık, ip ve merdiven kavramları ile DNA'nın yapısal özelliğini; kaymakam, kral, şirket, meclis, ilçe gibi analoglar ile yönetici özelliğini ön plana çıkardıkları görülmüştür.

Gen hedef kavramı için oluşturulan analoglar; kazak, arkadaş, iplikçik, bilgi, torun, gizli şifre, çekirdek aile, genç kız, topbelediye başkanı, köy, ve sincaptır şeklindedir (Tablo4). Öğretmen adaylarının gen kavramını günlük hayatla ilişkilendirerek aktardıkları görülmektedir. Analoji (benzeşim); birbirinden farklı şeyler arasındaki bazı ayrıntılar için olan benzerlik, uygunluk, paralelliktir, yabancılık çekilen bir olgunun, yabancılık çekilmeyen bize tanıdık gelen bir olguya benzetilerek açıklanması olarak tanımlanmıştır (Kılıç, 2009). Farklı olarak alan yazında genler dosyalara benzetilmiştir (Kesercioglu, Yılmaz, Huyugüzel Çavaş ve Çavaş, 2004).

Fen bilgisi öğretmen adaylarının kromozom hedef kavramı için oluşturdukları analoglar; arkadaş, kütüphane, yonca, sülale, orman, takım, ip yumağı, vali, site, il, holding ve fil şeklindedir (Tablo 5). Benzer şekilde kütüphane kavramı kromozom için kullanılmıştır (Dönel Akgül ve Çolak, 2021). Ayrıca farklı olarak literatürde kromozom diskete benzetilmiştir (Kesercioglu, Yılmaz, Huyugüzel Çavaş ve Çavaş 2004). Öğretmen adayları kromozomların bilgi taşıma özelliğine vurgu yapmak amacıyla kütüphane kavramını kullandıkları düşünülmektedir. Ayrıca analogilerin en önemli avantajları arasında kaynak ve hedef kavramları, kaynak ve hedef arasındaki ilişkileri somutlaştırma yer almaktadır (Cha, Byun & Noh, 2004; Harman, 2016; Harman & Çökelez, 2017; Orgill & Bodner, 2004).

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda fen bilgisi öğretmen adaylarının analogik akıl yürütme yaparken kaynak belirlemede zorlandıkları veya belirledikleri kaynakların uygun olup olmadığını kontrol etmedikleri söylenebilir (Zorlu ve Zorlu 2021). Ayrıca Demir, Önen ve Şahin (2011) tarafından yapılan çalışmada fen bilgisi öğretmen adaylarının kavram, hedef ve aralarındaki ilişkileri kurmada zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu ile çalışmadan elde edilen bazı veriler uyum göstermektedir. Örneğin AH3 kodlu öğretmen adayı "Hücrenin partisi" başlıklı hikayesinde, kromozom adındaki çocuğun içine gen kazağını, üzerine DNA montunu giydiğini ifade etmiştir. Öğretmen adayı her bir kavramı farklı olarak niteliyor ve kazağın üzerine mont kavramını yerleştirerek genlerin üzerinde DNA olduğunu betimliyor. Benzer şekilde AH4 kodlu "Çekirdek Ülkesi" hikayesinde ülkeyi yöneten kraliçe kromozom, genler işçilere, DNA araç olarak tanımlanmış. Aslında bütün kavramlar yönetimde yer almasına karşın, öğretmen adayı genleri iş yapan birimler olarak ifade etmiştir. Farklı bir örnekte ise AH 34 kodlu öğretmen adayının hazırladığı "Kromozom halkı" adlı hikayede halk kromozoma, DNA meclise, gen

Cumhurbaşkanına benzetilmiştir. Kavramsal olarak kromozomun halk diğer öğelerin yöneten olması bir yanılığ unsurudur.

Bu bulgular bize öğretmen adaylarının hikaye oluşturma konusunda zorlandıkları, karakterler ile kavramlar arasında geçişleri tam olarak gerçekleştiremedikleri göstermektedir. Ayrıca hedef ve analog bakımından elde edilen bulgularda öğretmen adaylarının DNA, gen ve kromozom kavramlarına ait yanılıklarının olduğu belirlenmiştir.

V. ÖNERİLER

Çalışmadan elde edilen verilere dayanılarak şu öneriler ileri sürülebilir.

- ✓ Öğretmen adaylarına hikaye oluşturma, karakter belirleme ve ilişkilendirme düzeyinde ilgili alan uzmanları tarafından eğitimler verilebilir.
- ✓ Hikaye tarzında analogiler ile öğretmen adaylarının kavram yanılıkları belirlenebilir.
- ✓ Öğretmen adaylarına analogiler, analogiler ve öğretim, analogilerin sınıflandırılması, analogilerin avantajları, analogiler oluşturulurken dikkat edilmesi gerekenler hakkında teorik boyutta bilgi verilmesi ve uygulamalar yaptırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akyol, H. (2006). *Türkçe öğretim yöntemleri (1. Baskı)*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Ayvazoğlu, Ş. (2019). *Ortaokul 5. sınıf düzeyinde fen bilimleri dersi öğretimi yapan öğretmenlerin 2017 yılında güncellenen fen bilimleri dersi öğretim programıyla ilgili görüşleri ve değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.

Altay, O. (2016). *Genetik ve genetik olmayan faktörlere bağlı olarak Türk hastalarda varfarin dozajını tahmin eden bir uzman sistem geliştirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Çakmak, G., (2009). *Altıncı sınıfta yer alan bazı temel kimya kavramlarının öğretimine yönelik hazırlanan yapılandırmacı temelli materyallerin etkililiğinin araştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Cha, J., Byun, S., & Noh, T. (2004). The analysis of analogies in chemistry content of secondary school science textbooks based on the 7th national curriculum. *Journal of The Korean Chemical Society*, 48(6), 629-637.

Çırakoğlu, B. (2002). Genetik. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 1.

Demir, S., Önen, F., & Şahin, F. (2011) Fen bilgisi öğretmen adaylarının bakış açısıyla analogiler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(2), 86-114.

Digilli, A. (2014). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının geliştirdikleri benzeşimler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim

Anabilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

Dikmenli, M. (2010). An analysis of analogies used in secondary biology textbooks: Case of Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 41, 73-90.

Dikmenli, M. ve Kıray, S. A. (2007) İlköğretim fen ve teknoloji ders kitaplarında kullanılan analogilerin analizi. 7th International Educational Technology Conference IETC2007'de sunuldu, Lefkoşe, North Cyprus.

Dönel Akgül, G. ve Çolak, N. (2021). Fen bilgisi öğretmen adaylarının gen, DNA ve kromozom kavramları için geliştirdikleri analogiler. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (17), 1-30.

Garzotto, F., Paolini, P., & Sabiescu, A. (2010). Interactive storytelling for children. In Proceedings of the 9th International Conference on Interaction Design and Children (pp. 356- 359). ACM.

Glynn, S. M. (1989). *The Teaching-with-Analogies (TWA) Model: Explaining concepts in expository text children's comprehension of text*. In K. D. Muth (Ed), *Researching to Practice*. (pp. 185-204). Newark, DE: International Reading Association.

Gökçe, B. ve Sis, N. (2011). Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinin "hikâye haritası" yöntemine göre incelenmesi ve genel bir değerlendirme. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6 (3), 1925-1949.

Harman, G., & Çökelez, A. (2017). Analogilerin fen eğitimindeki yeri ve önemi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 11(1), 340-363.
<https://doi.org/10.17522/balikesirnef.356303>

Kahraman Gökharman, H. (2013). *Maddenin yapısı ve özellikleri ünitesinde analogi kullanımının öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı, Denizli.

Kaptan, F. ve Arslan B. (2002) Fen öğretiminde soru -cevap tekniği ile analogi tekniğinin karşılaştırılması. V. *Ulusal Fen Bilimleri Ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 16-18 Eylül, Ankara.

Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.

Karabulutlu, L., (2018). *Okul öncesi fen eğitiminde analogilerin ve bilgisayar destekli eğitimin akademik başarı açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Kars.

Kayhan, E. (2009). *Sekizinci sınıf fen bilgisi dersi maddedeki değişim ve enerji ünitesinde analogi yöntemine dayalı öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına ve kalıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Kılıç, D. (2007). *Analojilerle öğretim modelinin 9. sınıf öğrencilerinin kimyasal bağlar konusundaki yanlış kavramalarının giderilmesi üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, Ö. (2009). *Öğretmen ve öğrenci merkezli analogi kullanımının dolaşım sistemi konusundaki başarıya etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü İlköğretim Fen Bilgisi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Köklü, N. (2009) "Elektrik Konularının Öğretiminde Pedagojik- Analogik Modellerin Öğrenci Başarısına Etkisi", *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Fen Ve Matematik Alanları Eğitimi Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Orgill, M., & Bodner, G. (2004). What research tells us about using analogies to teach chemistry. *Chemistry Education: Research and Practice*, 5(1), 15-32.
- Thiele, R. B. ve Treagust, D. F. (1991). Using analogies to aid understanding in secondary chemistry education.(ERIC Document Reproduction Service No. ED 349 164).
- Türkmen, H. ve Ünver, E. (2012). Fen Eğitiminde hikayelendirme tekniği. *Journal of European Education*, 2(1) 9-13.
- Şahin, F. (2000). *Okul öncesinde fen bilgisi öğretimi ve aktivite örnekleri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Şensoy, Ö. (2009). *Fen eğitiminde yapılandırıcı yaklaşıma dayalı araştırma soruşturma tabanlı öğretimin öğretmen adaylarının problem çözme becerileri, öz yeterlik düzeyleri ve başarılarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zorlu, F. ve Zorlu, Y. (2021). Fen bilgisi öğretmen adaylarının optik konularında analogik akıl yürütmelerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 59,235 253.

EK-3

Kayıt Tarihi:
30/05/2019Protokol No:
06/05T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Fen Bilgisi öğretmen adaylarının Gen, DNA ve Kromozom Kavramları için geliştirdikleri analogiler.
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACHILAR	Nurgül ÇOLAK Doç.Dr. Güidem DÖNEL AKGÜL
KARAR	1) 30/05/2019 tarih ve 06/05 protokol nolu kararda belirtilen düzeltmeler yapılmıştır. 2) Araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Not: Üniyoc bülteni, EBİU web sayfasında, İnsan Araştırmaları Etik Kurul sayfasında güncellenmiş başarıya focus ve özeğinden yararlanabilmektedir.

ETİK KURUL BAŞKAN V.

Prof.Dr.Ergün KUTLUSOY

TARİH

30/07/2019

İMZA

Bu belge 9076 sayılı (2020) Kararname ile Ergün KUTLUSOY tarafından 30.07.2019 tarihinde e-imzalanmıştır. Eski imza
<http://www.ozelbilgi.com.tr/etk-kurulu> kodu ile doğrulanabilir.

CamScanner ile tarandı

Kitap İncelemesi

Tarih Ne İşe Yarar? (What Does History Do?)

Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK
Kapı Yayınları, 2022, 158 sayfa
ISBN: 978-625-7706-92-6

Süleyman BADILLI*

Makalenin Türü: Kitap İncelemesi
Makalenin Geliş Tarihi: 30.5.2022
Makalenin Kabul Tarihi: 18.6.2022
DOI: 10.54971/synergy.1123574

GİRİŞ

İnsanoğlunun ortaya koyduğu tüm etkinlikleri içine alan tarihi sadece bir ders olarak görmek, tarih biliminin faydalarını ve hizmet ettiği amaçları görmezden gelmek olacaktır. Prof. Dr. Ahmet Şimşek³, tarih biliminin nasıl anlaşıldığı ve nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durduğu “*Tarih Ne İşe Yarar?*” isimli eserinde toplumun tarih algısını sorgulayıp soru ve cevaplarla tarihin amaçlarını anlatmıştır. Eserde öncelikle tarih kavramının doğru anlaşılması sağlanmaya çalışılmış ardından tarihin toplumsal imajı açıklanarak toplumun tarihe bakış açısı ifade edilmiştir. Kitapta tarihin birey ve toplum üzerindeki etkilerinden söz edilmiş ve bu alanın bireye, topluma ve devlete sağladığı faydalar ele alınmıştır. Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmenlerinin bu eserden faydalanarak öğrencilerine tarihi sevdirmeleri konusunda yeni bakış açıları kazanmaları mümkündür. Tarih derslerinin sıkıcılığından kurtulabilmek için söz konusu öğretmenlerin öğrencilerine tarihsel empati ve tarihsel okuryazarlık kazandırmaları, şehirlerinde bulunan tarihi kalıntıları ve müzeleri tarih öğretiminin bir parçası haline getirmeleri tavsiye edilebilir.

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray/Türkiye.

E-posta: suleymanbadilli@hotmail.com ORCID: 0000-0003-4385-6522

³ Prof. Dr. Ahmet Şimşek, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesinde görev yapmaktadır. Tarih metodolojisi, tarih öğretimi ve tarih yazımı alanlarında eserler vermekte ve tarih ve tarih eğitimi literatürüne katkılarda bulunmaktadır. Türk Tarih Eğitimi Dergisi ile Tarihyazımı Dergisinin baş editörü, Tarihyazımı çalıştaylarının eş başkanı ve Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumunun düzenleme kurulu üyesidir.

KİTAP BÖLÜMLERİ VE KONULAR

Kitabın giriş bölümünde, tarih tecrübesinin insana ve devletlere kazandırdıkları üzerinde durulmaktadır. Tarih konusundaki önyargıların temelinde tarih dersinin ezberlenen bir ders olduğu görüşünün hâkim olduğu vurgulanmaktadır. Tarihin toplumdaki imajını ve toplumun tarih hakkındaki düşüncesini ele alan yazar, kitabın giriş bölümünde ülkemizde tarihe bakış açısının ortaokul ve lisedeki tarih eğitiminin neticesinin üniversiteye yerleşmek ile bağlantılı görülmesi ile şekillendiğini ifade etmiştir. Eserde tarih alanının, üniversite sınavlarında tarih dersinin sağlayacağı yararlar ilişkilendirildiği ifade edilmekte ve sözel bölüm tercihlerinde gerekli, sayısal bölüm tercihlerinde ise gereksiz bir ders olduğunun düşünüldüğü belirtilmektedir. Tarih hakkında ön yargıların söz konusu olduğu ifade edilerek bu ön yargıların temelinde lise tarih dersi içeriklerinin ve tarihe ilişkin yüzeysel algıların olduğu vurgulanmaktadır. Tarihin sevilen bir alan olabilmesi için tarih dersinin ezberlenmesi gereken bir ders olduğu algısından uzaklaştırılması ve tarihin eğlenceli anlatımlarla sevdirmesi gerekmektedir.

Eserde pragmatizmin eğitim ve bilim dünyasındaki etkisinden söz edilerek, bilimsel çalışmaların doğrudan yarar sağlaması gerektiği düşüncesinin değişmeye başladığı vurgulanmaktadır. Bilimin, yapılan yatırımı kâra dönüştüren bir işleyişe sahip olmadığını ifade eden yazar, bilimsel çalışmaların zaman içerisinde kullanılabilmesi ya da dönüştürülmeden çürütülebileceği, bazen de bilimsel bulguların sadece bilgi birikimi olarak kaydedilebileceğini belirtmektedir. Günümüzde insanoğlu hemen her konudaki yatırımların hızlı bir şekilde kâra dönüşmesi gerektiği gibi bir anlayışa sahiptir. Bu nedenle de tarih bilimine toplumsal bakış açısı bu alanın kısa vadede sağladığı yararlar ilişkilendirilmektedir.

"*Tarih Aslında Nedir*" başlıklı birinci kısımda 'Nedir Tarih' diye sorulmakta ve Asimov'un "*Ölü Geçmiş*" hikâyesinden hareketle Potterley'in zaman makinesini kullanması örneği verilerek tarihte yolculuğun mümkün olabilmesinin kurgulandığı eser ve filmlere örnekler verilmektedir. Devamında Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerinden dizeler verilerek tarihin sadece savaşlar ve anlaşmalar üzerine kurulmadığı, tarihin insanın oluşturduğu tüm etkinlik alanlarını içine alan dev bir araştırma alanı olduğu vurgusu yapılmaktadır. Tarihin farklı tanımlarının tarihe zaman içerisinde yüklenen anlam farklılıklarından ve tarihe bakış açısından kaynaklandığı anlatılmaktadır. Tarihin ne olduğu ile ilgili fikir yürütülerek tarihe bakış açımızın ondan ne beklediğimizle şekillendiği ifade edilmektedir. Tarihin toplumsal ve bireysel bilinci destekleyen yönüne işaret edilerek, bu alanın ilgilenenlere zihni bir terbiye kazandıracağı belirtilmektedir. Geleceği tahmin etmekle kehanet üretmek arasındaki yanlış, Paul Kennedy'nin "*Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü*" adlı eseri üzerinden açıklanmış, Kennedy'nin "*Soyvetlerin yıkılmayacağı düşüncesinin*" eserin yayınlanmasından üç yıl sonra çürüdüğü ifade edilmiştir. Tarih insanın hikâyesine odaklanır ve onun hikâyesini anlatır. Bu yönüyle de ilgi görmeye devam eder. Tarihe olan ilginin sadece geçmişi öğrenmek arzusundan değil tecrübelerden yararlanmak amacından da kaynaklandığı belirtilmiştir. Yazarın anlattıklarından bir bilim insanının peşin hükümlü olamayacağı ve gelecek hakkında kehanetlerde bulunmak yerine bilimsel verilerle öngörüde bulunabileceğini değerlendirilebilir.

Eser, tarihin tekrerrür etmesiyle tefekkür arasındaki bağlantıyı sorgulamaktadır. Aynı şeyleri yapmanın aynı sonuçları doğuracağı ifade edilmekte ve bu düşünce Mehmet Akif Ersoy'un "*Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey! Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi? "Tarih"i "tekrerrür" diye tarif ediyorlar; Hiç ibret alınsaydı, tekrerrür mü ederdi?"* dizeleriyle desteklenmektedir. Tarihin, bilimleşme sürecinde fizik biliminin metodolojisinden etkilendiği ifade edilerek, olaylara değil olguya odaklanan pozitivist tarihin araştırma yollarını belirlediği

vurgulanmaktadır. Tarih yazmanın kolay olmadığı Mustafa Kemal Atatürk'ün *"Tarih yazmak tarih yapmak kadar mühimdir; yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtan bir hal alır"* sözüyle açıklanmaktadır. Tarih yazmanın geçmişi doğrudan kayda geçirmek kadar kolay bir süreç olmadığı, aynı tarihsel olayda bile farklı yazı ve anlatımların ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Tarihin bir hesaplama aracı olmaması için tarih yazanın gerçeklere sadık kalarak belgeler ışığında çalışması gerekmektedir. Tarihi hesaplama aracı olarak gören tarihçiler tarihsel olayları, savaşları eserlerinde devam ettirirler.

Yazar, uluslaşma hareketlerinin tarih bilimi üzerindeki etkisine değinmiştir. Ulus tarih anlayışıyla ortaya çıkan tarih yazımının ulusun övülmesi anlamına geldiğini vurgulamıştır. Yazar, bu anlayışla ortaya konulan eserlerin tarihçinin niteliklerinden bağımsız olmadığını belirtmiştir. Ulus tarih anlayışının, Türkiye'de de bir zaman etkili olduğunu ve bu anlayış doğrultusunda oluşturulan tarih tezinde Türk medeniyetinin tüm medeniyetlerin kaynağı olduğu fikrinin ortaya konulduğunu, bu fikrin abartılar içerdiğini vurgulamıştır. Ulus tarih anlayışının siyasi bir bakışla ortaya çıktığını ancak zamanla bu anlayışın ulusun geçmişinin keşfinden öte, geçmişin zengin birikiminin incelenmesi olarak değiştiğini ifade etmiştir. Yazara göre tarih doğrudan ulusları övmeye hizmet etmemeli, ulusların siyasi, toplumsal ve kültürel ilişkilerini inceleyerek kültür ve medeniyete hizmet etmelidir. Bu bakış açısı ortak kültürel miras anlayışı ile uyusmaktadır ancak bilinmelidir ki her ulus kendine mahsus özelliklere sahiptir. Her ulusun tarihinin çocukları tarafından bilinmesi ulusun devamlılığı ve daha büyük işler başarılabilmesi için önemli bir dayanak noktasıdır. Burada Mustafa Kemal Atatürk'ün *"Eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olur"* (Bayur, 1938: 16) sözü referans alınabilir.

Yazar, *"Tarih nasıl yalan söyler?"* başlığıyla tarihin yalana alet edilebileceğini vurgulamaktadır. Tarihte çeşitli sebeplerle gerçeğin çarpıtılması veya yalanlarla tarihsel bilginin yanlış aktarılmasına çokça rastlanıldığı ifade edilmektedir. Yazar, bunu belirtirken yalan- yanlış bilgilerin uzun süre yaşayamayacağını ve tarih adına uydurulan yalanları yine tarih biliminin çürüteceğini ifade etmiştir. Bu aşamada nesnel bilgiye de vurgu yaparak olayların nakledilebilmesi için belgelere ihtiyaç olduğunu ancak belgelerin çeşitliliğinden kaynaklanan farklı anlatım biçimlerinin söz konusu olabileceğini belirtmiştir. Tarihte kanıtlardan elde edilen bilgilerin nesnel olmasının modern zamanlarda önemsenmeye başladığını belirten yazar, tarih biliminin fizik ya da kimya gibi laboratuvar ortamında test edilebilen bir bilim olmadığını, tarihte olguları üretenin de inceleyenin de insan olması nedeniyle bazı etkileşim sorunlarının ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Tarihin laboratuvar ortamında incelenen bir bilim olmaması tarihçinin işinin zorluğunu göstermekte ve sorumluluğunu artırmaktadır. Tarihçinin bu bilinç ile hareket edip, önyargılarından sıyrılarak, objektif bilgi ve belgelere dayalı araştırmalar yapması ve gerçekleri yalın bir şekilde ortaya koyması gerekmektedir.

Tarihçi ve tarih kitapları taraf tutar mı? Richard Evans'ın *"Bugün artık, kesin tarih olamaz"* sözüyle bu konu ile ilgili fikrini özetleyen yazar tarihte yanlılığı insan olmak ve tarihçinin belli bir perspektifinin olması ile açıklamıştır. Tarihçiler anlattıkları olayları kendileri yaşamamış ve anlattıkları karakterlerle tanışmamışlardır. Tarihsel olayların anlatılması için tarihçinin mutlaka kaynak kullanması gerektiği aşikârdır. Tam da bu noktada belgelerin güvenilir olması gerektiği vurgulanmaktadır. Yazar, belgelerin insandan etkilendiğini belirterek, nesnellığe engel olan asıl unsurun tarihçinin ya da okuyanın önyargısı olduğunu ifade etmiştir. Tarihçinin önyargısız olmasının altında yatan zorluk onun bir milletin mensubu olduğu ve o milletin kültüründen geldiği gerçeğidir. Bu zorluğu aşmak bir insanın sınırlarının alınması gibi zordur. Tarih elbette ki ön yargı ile yazılmamalıdır ancak milletin geçmişten gelen değerlerinin mutlaka altı çizilerek

vurgulanması, bunların tarihe konu edinilmesi millî şuurun gelişimi için gereklidir. Seyyid Ahmet Arvasi bu konuyu şöyle ifade etmiştir:

“Bu dünyada saygı, itibar ve alaka mı görmek istiyorsunuz? Mutlaka, orijinal ve şahsiyetçi bir hüviyet içinde, çok güçlü hamleler yapmak ve bunu başarmak zorundasınız. Şunu kesin olarak bilmek gerekir ki, hiç kimse orijinal bir şahsiyet çizgisi tutturamayan, zayıf, güçsüz ve başarısız kişi, müessese ve milletleri alkışlamaz. Aksine böyle kişi ve gruplar, zelil ve rüsva olurlar, itibarlarını yitirirler, saygı görmezler hor ve hakir düşerler. Onun için, itibar ve saygı görmek isteyen her millet, orijinal ve gelişmiş bir kültür ve medeniyet terkibi ile sahneye çıkmak zorundadır” (Arvasi, 1996: 51).

Tarihte aynı olaya farklı bakış açılarının olmasını Timur ve I. Bayezid’in mücadelesiyle örnekleyen yazar, farklı bakış açılarının olayların birden fazla tarafı olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. İdeolojinin tarih yazımı ve anlatımını etkilediğini şu ifadelerle özetlemiştir:

“...Sultan II. Abdulhamid’e bazı tarihçilerin ‘Kızıl Sultan’, bazılarının ise ‘Ulu Hakan’ demeleri tarihçinin, ait olduğu kültür, yaşadığı bölge ve tarihî dönem, ideolojik anlayışı itibarıyla taraf olduklarını gösterir. Cumhuriyet dönemi siyasi yetkililerinin 1950’li yıllara kadar Osmanlı’yı, yakın zamanlara kadar da Abdulhamid dönemini modernleşme çizgisinin dışında tutması dönemin laik ve ulusal kimlik yaratma ideoloji çizgisiyle ilişkilidir” (s. 57).

Güce ve iktidara sahip olanların bilgiyi tekeline alıp tarihi de etkileyeceğini ifade eden yazar, bu fikrini John Vincent’in Roma İmparatorluğundan kalan dokümanların %90’ının Hristiyanlık dönemlerine ait olduğunu, pagan izlerinin ve belgelerinin yok edildiğini ifade ettiği örneğiyle desteklemiştir. Birçok ülkenin büyük siyasal değişikliklerinin ardından benzer durumlar yaşadığını belirtmiş ve bunu da Çin ve Rus tarihinden verdiği örneklerle anlatmıştır. Peter Burke’nin şu ifadeleri ile tarihin siyasî mücadelede kullanıldığını vurgulamıştır:

“İnsan zamanla kendi propagandasına inanmaya başlıyor, geçmişi aşırı ölçüde dramatikleştiriyor, sonuçta da herhangi bir dönemde geçmiş olayların gerçek karmaşıklığını unutuyor. İnsan kendi taraf olduğu geçmişi idealize etmeye başlıyor ve bu da insanları biz ve onlar şeklinde bölüyor.” (s. 59).

Yazar tarih yazımındaki sorunlardan biri olarak kadının tarihte yeterince yer almamasını görmektedir. Bu sorunu iki nedene bağlamaktadır: Birincisi tarihsel kaynaklarda kadınların yeterince temsil edilmemesi ikincisi tarihçinin toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığına sahip olmamasıdır. Yazar, kadının tarihteki yerinin az olduğunu ifade ederken İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kadının rolüne değinmiş olsaydı kadının Türklere devletin en üst mertebelerine etki edecek kadar değer gördüğüne vurgu yapmış olabilirdi. Ayrıca eserde, kadının tarihte yeterince temsil edilmemesinin nedenlerine değinirken batı ve doğu toplumlarında kadının değerinin tarihsel süreçteki değişimini kıyaslayabilirdi.

İnsanların tarihe olan ilgisinin ne zaman başladığı tam olarak bilinmese de bu ilginin bireysel merak, toplulukların ortak hafızası ve yönetenlerin meşruiyeti için gerekli olduğu belirtilmektedir. Yazar tarihin sadece geçmiş olmadığını iddia etmektedir. Tarihçilerin bugünün insanı olduğunu ve bugünün dünyasından fazlasıyla etkilendiklerini vurgulamaktadır.

Yazar, tarihte ilerleme fikriyle biz insanların geçmişteki hatalı hallerimizden bugün daha az hatalı hale geldiğimizi belirterek gelecekte ise çok daha az hatalı bir hale doğru ilerleyeceğimizi ifade etmiştir. Tarihe konu olan olayların eş zamanlı yansımaları olmasına rağmen belli coğrafyalardaki

olaylara odaklanılmasının farklı coğrafyalarda aynı zamanlarda yaşanan olayların görmezden gelinmesine sebep olduğunu belirten yazar, eş zamanlı yaklaşımın daha kapsayıcı bir tarih bilgisi sunabileceğini belirtmiştir. Eserde eş zamanlı tarih tasarımlarının ihmal edilen çoğulcu kültürel ve bölgesel geçmişin zenginliklerini de görmemize fırsat sunacağı yani bakış açımızın genişleyeceği, tarih yazımı ve öğretiminin demokratikleşeceği ifade edilmektedir. Eş zamanlı tarih yaklaşımının kapsayıcı bir tarih bilgisi sunabileceğini belirten yazar, bu konuda eserler oluşturmanın zorluğuna da değinebilirdi. Tarihin dönem, bölge ve konu alanlarında sınıflara ayrılarak incelenmesinin araştırmalara kolaylık sağladığı bilinen bir gerçektir. Tarihin eş zamanlı incelenmesinden ziyade geçmişi hakkında yeterince bilinç sahibi olmayan milletlere mensup bilim insanlarının kendi tarihlerini yazmalarının önemine vurgu yapılabilirdi.

Yazar, tarihsel her bir olayın bir kez gelişmesine rağmen olaylar arasında anlamlı bir sürekliliğin olmasını tarihin dinamiği olarak tarif etmiştir. Bu dinamizm fikrinin, insanlığın her bakımdan gelişerek daha iyiye ve doğruya gittiğine dair bir ön kabule dayandığını ifade etmiştir. Tarihte ilerleme fikrine karşı çıkan bazı düşünürlerin, kronolojiyi bazı ideolojik amaçlar için kullanılan bir araç olarak gördüklerini belirtmiştir. Buna kanıt olarak da sadece bazı coğrafyalardaki tarihsel gelişmelere odaklı bir tarih içeriği yaratılmasını göstermiştir.

Yazar, tarih ne zamandır diye sormuş ve bu soruya “*Tarih, yazıldığı zamandır*” şeklinde cevap vermiştir. Buradan hareketle tarihin farklı zamanlarda farklı anlamlar taşıdığı ve farklı ifadelerle tanımlandığını vurgulamıştır. Yazar tarihe farklı zamanlarda yüklenen anlamı şöyle ifade etmiştir:

“Herodot’un eserinde ‘geçmişe ilişkin bir araştırma’ anlamı taşırken, Orta Çağ’da dinî nasihatleri muhataplarına sunan bir araca bürünmüştür. Aydınlanma süreciyle insan iradesi ve bunun inşa ettiği seküler bir dünyaya odaklanan tarih, 19. yüzyılda uluslaşmanın önemli bir enstrümanı olarak yeniden tanımlanmıştır.” (Şimşek, 2022: 71).

Kitapta anakronizm kavramına da değinilmektedir. Anakronizmin tanımı “*geçmişte gerçekleşmiş, tarihe konu olmuş bir olayın neden ve sonuçlarının değerlendirilirken olayın geçtiği zamanın değil de başka bir zamanın koşullarının dikkate alınması yanlıgısı olduğu*” şeklinde verilmektedir.

Yazar, zamanın her yerde farklı aktığını iddia ederek, tarihsel zamanın farklı bölgelerde, farklı dönemlerde farklı hızlarda olduğunu söylemiştir. Günümüzde zaman algılarının ülkeden ülkeye değiştiğini ifade eden yazar bu durumun tarih yazarken de göz önünde bulundurulması gerektiği üzerinde durmuştur. Yazara göre: “*...zamanın hızının; Eski Çağ’da, Orta Çağ’da, modern zamanlarda farklı anlamlara sahip olabileceğine dikkat çekmek gerekir.*” (Şimşek, 2022: 73).

Eserde insanlığın en eski yapısı olan Göbeklitepe’ye vurgu yapılarak en eski uygarlıkların on iki bin yıl öncesine dayandığı ifade edilmektedir. Tarihin, önceleri hikâye, mit, efsane ve destanlara konuk olduğu daha sonra runik adı verilen resimsel- şekilsel yazı formlarında ortaya çıktığı belirtilmektedir. Göbeklitepe’nin runik formun bir örneği olduğu vurgulanmaktadır. Yazının icadı ile tarihsel kaydın başladığını ifade eden yazar, elli bin yıllık Homo Sapiens geçmişinin sadece 5.200 yılının kayıt altında olmasının tarih yazmak anlamına gelmediğini belirtmiştir. Tarih yazma girişiminin Herodot ile başladığını ifade eden yazar tarih yazıcılığının geçmişini kısa bir zaman olarak görmektedir. Eserin bu bölümünde Göbeklitepe ile ilgili kısa bilgilere değinilerek Göbeklitepe hakkında anlatılan efsanelere, hikâyelere yer verilebilirdi. Bu sayede bu bölümde vurgulanan mit- efsane formu desteklenmiş olurdu. Böylece eserin ilgi çekiciliği artırılabilirdi.

Tarihçiler, toplumun ferdi oldukları için yaşadıkları dönemin ve buldukları toplumun kültürüyle şekillenirler. Bu nedenledir ki yazar, her tarihçinin aynı birikim, algılama imkânı ve bakış açısına sahip olmadığını ifade etmektedir. Eserde tarihçinin kusursuz bir şekilde objektif olamayacağı iddia edilmektedir. Tarihçiden beklenen, insanüstü bir çaba göstererek çevresel ve içsel koşulları bertaraf etmesidir ancak tarihçinin etkilendiği unsurlar tarihçiyi bir ölçüde nesnellikten uzaklaştırabilir. Dolayısıyla yazar, tarihçinin elinden çıkan olguların da bütünüyle nesnel olamayacağı iddiasındadır. Bu iddiasını Carr'ın "*Tarihî olguların oluşturduğu, tarihçinin yorumundan bağımsız ve nesnel bir sert çekirdeğin var olduğuna inanmak, pek de gerçekçi değildir...*" ifadesiyle desteklemektedir.

Yazar, eserde '*Tarih tarihçiden bağımsız mıdır?*' başlığı altında tarih yazmanın nesnel olamayacağını bir kez daha vurgulamıştır. Yazar, tarih yazan kişinin nesnel olması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

"...Tarihçi, olgulara -mutlak anlamda mümkün olmasa da- olgular üstü bir konumdan bakmaya çabalamalı, içinde yaşadığı toplumun, ait olduğu kültürün, ekonomik koşulların, ideolojik ve siyasî tercihlerin kendisini etkilemesine karşı boyun eğmemelidir." "...nesnel tarihçi geçmiş ile gelecek arasındaki olay ve olgu etkileşim sürecine derinlemesine giren tarihçidir." (Şimşek, 2022: 89).

Yazar bir tarihçinin nasıl olması gerektiğini İlhan Tekeli'nin görüşlerinden hareketle *cesur, toplumun zihniyetini kavramış, empati yeteneğine ve çoğulcu bakış açısına sahip, üstü örtülenleri gün ışığına çıkarabilecek yetenekte biri olmalı* şeklinde tanımlamaktadır. Tarihçinin cesur eserler kaleme alabilmesi için, tarih biliminin devletlerin ulusçu bakış açılarından uzak bir alan haline getirilmesi gerektiğinin vurgusu bu bölümde yapılabilir. Tarihin devletlerin hesaplaşma alanı olmadığı belirtilebilir, gerçekleri gün yüzüne çıkaracak bir alan olduğu vurgulanabilir. Ancak cesur eserler ortaya konulurken de tarihçinin millî kültürünü hiçe saymaması gerektiği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Tarihsel eser oluşturulurken ortaya konulacak cesaret millî kültürü hiçe saymak anlamına gelmemelidir.

Tarihçinin geçmişi incelemesinin bir gizemi çözmek gibi olduğunu belirten yazar, bu yönüyle tarihçinin bir dedektif hassasiyetinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, tarihçinin araştırma yaparken bir tezinin olmasını, araştırdığı konu ile ilgili malzeme toplamasını, elde edilen malzeme ve bulguları didik didik ederek eleştirel bir bakış açısı ile sorgulayıcı olmasını, verileri gruplamasını ve ardından da tüm elde edilenlerle anlamlı bir bütün oluşturmasını gerekli görmektedir. Eserde, tarihin sadece insanları, olayları, önemli tarihleri ve yerleri basitçe hatırlamayı içermediği, olayları derinlemesine araştıran bir alan olduğu belirtilmiştir.

Yakın dönem tarih yazıcılığının objektiflik açısından daha eski dönemleri yazmaktan daha zor olduğunu belirten yazar, bunun sebebini şu cümlelerle ifade etmiştir:

"Yakın dönem tarihçisi, yaşayan ve yaşadığı olayların tarihini yazan biri olarak, objektiflik konusunda dezavantajlıdır. O, yaşadığı ya da şahit olduğu olayları yazarken, onlardan kendini soyutlayamayacağı, bundan dolayı tarafsız ve objektif olamayacağı, her türlü peşin hüküm ve öznelliğe açık olacağı, dolayısıyla olayların önyargısız bir versiyonunu üretmesinin imkânsızlığı söylenebilir." (s. 96).

Kitabın ikinci kısmına "*Tarih Bir İşe Yarar mı?*" başlığı verilmiştir. Yazar, kitabın ikinci kısmında kitabın kapağındaki soruya cevap aramaya devam etmiştir. İkinci kısmın birinci bölümü "*Devletler Tarihten Ne Bekler?*" sorusuyla başlamıştır. Yazar, bu bölümde, eski çağlarda tarihin

hükümdarların isteği ile yazıldığını söyler ve şu soruyu sorar: “Peki, onları tarih yazmaya ya da yazdırmaya sevk eden amiller nelerdi?” Ardından yeni başlıklarla bu sorusuna cevap aramaya çalışmıştır. Yazar, Herodot’un tarih yazarken amacının “büyük bir ihtimalle sosyetesinde daha saygın bir yer edinmek olduğunu” söylemiş ancak Hitit Kralları ve Bilge Kağan gibi devlet adamlarının egemenliklerini tanıtmak, pekiştirmek ve kendinden sonraki insanlara adını duyurarak ölümsüzleşmeyi amaçladıkları için tarih yazdırdıklarını ifade etmiştir. Ortaçağda kilise kronikleri vasıtasıyla Katolik Kilisesinin kurumsal bir hafızası ve kültürünün oluştuğunu belirtmiştir. Yazar, tarihe yazdırmanın Orta Çağ’da meşruiyet alametlerinden biri olduğunu şu ifadeler ile anlatmaktadır: “Orta Çağ’da beyler, derebeyler ve varlıklı aileler, asilzadeler de kendi aile tarihçelerini yazdırdılar. Buradan maksatları tarihin sunduğu meşruiyet ve prestijden yararlanma olarak tanımlanabilir.” (Şimşek, 2022: 104).

Tarihe modern zamanlarda yeni misyon ve görev verildiğini söyleyen yazar, tarih biliminin millî kimliğin inşası ve uluslaşma için kullanıldığını ifade etmiştir. Fransızların, bunu vatan kavramı çerçevesinde bir millî tarih inşa ederek, Almanların soy birlikleri çerçevesinde bir Alman tarihi oluşturarak gerçekleştirdiğini ifade eden yazar, modern Türklerde ise uluslaşmanın, başlangıçta soy temelli ulus anlayışı ile gerçekleştirilmeye çalışıldığını ancak zamanla bu anlayışın yerini kültürel temelli bir ulus tarihine bıraktığını söylemiştir. Bu bölümde, Türkiye’de soy temelli ulus anlayışının tarih derslerindeki yansımalarına örnekler verilerek konu daha da somutlaştırılabilir. Millî kimliğin inşasında tarih ve dil şuurunun önemi büyüktür. Mustafa Kemal Atatürk, dil ve tarih şuurunun millî kimliği inşa etme konusundaki önemini şu sözlerle ifade etmiştir: “Biz Balkanları niçin kaybettik biliyor musunuz? Bunun tek bir sebebi vardır. Bu da İslâm araştırma cemiyetlerinin kurduğu dil kurumlarıdır. Bizim içimizdeki insanların millî tarihlerini yazıp millî şuurlarını uyandırdığı zaman biz Balkanlarda Trakya hudutlarına çekildik.” (Şapolyo, 1954: 54). Atatürk’ün bu sözünden tarih biliminin ulus devletlerin kurulmasındaki rolü anlaşılabilir.

Tarih uluslaşmaya sunduğu katkıların yanı sıra siyasetçilerin meşruiyetini sağlamaları için yararlandıkları bir alan olarak görülmüştür. Bu gösteriyor ki tarih eski çağlarda da modern dönemde de yöneticilerin meşruiyetlerini ispatlamasının yollarından biri olmuştur. Tarihin bir misyonu daha vardır ki bu da iyi vatandaşlar yetiştirilmesi için öğretici konumda olmasıdır. Yazar, modern ulus devletlerin vatandaşlık eğitimi kapsamında tarihten yararlandığını ifade ederek tarihin, vatandaşlara ait oldukları milletin geçmişteki başarıları ile gurur duymasına imkân sağladığını belirtmiştir. Tarihin “yüksek eğitim değeri”ne sahip olduğunu iddia eden yazar, toplumların kahramanlık hikâyelerinin epik tarzda sunulmasıyla geçmişin ve kültürün öğretiltiğini belirtmiştir. Yazar, tarihin modern zamanlarda epik hikâyelerin yerini aldığını ve dolayısıyla tarih biliminin kültürel, millî kültürü öğretme, başarıları ve zaferleri anlatma misyonuna sahip olduğunu belirtmiştir. Milletlerin kültürleri ile var olduğu, tarih alanının da kültürün önemli bir taşıyıcısı olduğu gerçeği göz ardı edilmeden tarihin iyi vatandaşlar yetiştirirken millet olma şuurundaki vazifesine işaret edilmiş olması tarihin önemli bir misyonunu yansıtmıştır. Demokrasinin yaygınlaşması ile birlikte tarih, ulusalın dışında dünyanın başka yerlerinde olup bitmiş hikâyeleri de önemser hale gelmiştir. Yazar, tarihin bu dönüşümünü “...toplum açısından tarih, çağımızın en önemli eğitim, kültür ve hümanizma aracına dönüşüyordu” sözleriyle ifade etmiştir. Tahsin Banguoğlu tarihin millî kültürü yaşatmanın temel araçlarından biri olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Millî tarih başka, dünya tarihi başka şeydir. Millî tarih, millî kültürü, millî terbiyeyi, millî heyecanı yayan, yaşatan ve oluşturan bir tarihtir. Bu bizim tarihimiz, dedelerimizin tarihidir. Bu tarihten ders alırsınız, kahramanlıkları, zaferleri ve hataları ile ders alırsınız. Zaferlerine sevinir, mağlubiyetlerine üzülürsünüz. Fakat ‘dünya tarihi’ böyle değildir. Bu heyecanı

yaşatmaz içinizde. Onu okur ve biraz ders alabilirsiniz. Fakat sizin değildir. Duygularınıza pek hitap etmez. Bir macera romanı gibi okursunuz İskender'i, Napolyon'u..." (Yazıcı, 2001: 29).

Yazar, eğitimin ne işe yaradığı tarif edilirken tarihin eğitime katkılarının tıp ya da mühendislik alanları kadar kolay tanımlanamayacağını belirtmiştir. Tarihin daha iyi vatandaşlığın önemli bir yönünü oluşturduğunu, ulusal sadakati teşvik ettiğini, diğer toplumlarla girilen etkileşim süreçleri hakkında bilgiler verdiğini, sorumlu kamu davranışları için zihin alışkanlıklarını teşvik ettiğini, toplumu tanımladığını ve demokratik toplumun devamlılığını sağladığını vurgulamıştır.

Yazar, "*Tarihi Neden Öğrenelim ki?*" başlığıyla belki de öğrencilerin öğretmenlerine sıklıkla sorduğu ve çok klasik olan "*Hocam bu bilgiler ne işimize yarayacak*" sorusuna gönderme yapmış olabilir. 2021 yılında gösterime giren "*The Dig*" adlı sinema filminden örnek vererek başlıktaki soruya cevap aramıştır. Filmde geçen Bay Brown'un "*...Mağara duvarına bırakılan ilk el izinden itibaren, biz süregelen bir şeyin parçasıyız. Yani aslında ölmüyoruz.*" sözlerine vurgu yaparak insanoğlunun süregelen bir serüvenin içinde olduğunu ve hepimizin Kâbil ve Hâbil'den bu yana devam eden bu büyük hikâyenin parçası olduğumuzu ifade etmiştir. Tüm insanların ve kültürlerin bir tür yaşayan tarih olduğunu belirtmiştir. Kültür, gelenek ve dinler, tıpkı insanın genetik yapısı gibi geçmişten miras kalan unsurlardır. İnsanoğlunun geçmişten kalan mirasın ve sahip olduklarının farkında olması ona büyük insanlık ailesinin bir parçası olduğu hissini vermektedir. Tarihin toplumsal hayata ve insan ilişkilerine sağladığı katkının ne olduğunu anlatırken ünlü tarihçi Arnold Toynbee'nin şu ifadelerinden faydalanmıştır:

"İleriye bakarken ve plan yapmaya çalışırken bize yegâne ışık tutan geçmişte edindiğimiz tecrübe olacaktır. Geçmişte edindiğimiz tecrübe tarihten başka bir şey değildir. Tarih dediğimiz zaman bütün insan ırkının geçirdiği kolektif bir tecrübe anlarıdır. Her bir insanın kendi ömrü boyunca teker teker edindiği tecrübe de gerçek bir tarihtir. İnsanın özel hayatında olsun, toplum hayatında olsun, tecrübenin yeri büyüktür ve yerinde olarak ona çok itibar edilir. Çünkü tecrübe sayesinde daha iyi hükümler, daha akılcı kararlar verebiliriz..." (Şimşek, 2022: 112-113).

Tarihten yararlanma konusunda Atatürk'ten örnek vererek bir devlet kurulurken tarihin rehber olabileceğini vurgulayan yazar, Atatürk'ün Osmanlı tarihinden yararlanma biçimini Afet İnan'ın bir kitabından verdiği örnekle anlatmıştır. Afet İnan'a göre Atatürk yeni bir teşkilat kurarken eskisinin kuruluş ve gelişimini bilerek, geçmişin kötü taraflarını almamış, toplumda manevi kuvveti tazelemek ve topluma cesaret vermek için ulusal benliğin üzerinde durarak tarihten yararlanmıştır. Burada tarih, ulusal yeteneklerin ortaya çıkışı ve manevi kuvvetin yükseltilmesi için önemli bir alan olarak görülmüştür. Bu bölümde tarihe mal olmuş şahsiyetlerin eğitiminde tarih biliminin önemi anlaşılmaktadır. Devlet yöneticilerinin tarih bilincine sahip olmasının milletin kaderi ile ilgili kararlardaki önemine işaret edilmektedir. Bu bölümden iyi bir devlet adamının yüksek tarih bilincine sahip olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Yazar, "*Tarih bilmek para kazandırır mı?*" başlığı altında öğrencileriyle rutin olan bir diyalogundan bahsetmiştir. Öğrencilerine sorduğu "*Tarih, birey olarak bize ne sunabilir*" sorusuna aldığı "*tarih, geçmişten ders almamızı sağlar*" cevabını klişe olarak nitelendirmiştir. Bu nitelendirmeden sonra, sorduğu soruya hiçbir zaman tatmin edici bir cevap alamadığını itiraf etmiştir. Bunun nedenini de öğrencilerin tarihi bireysel anlamda kendilerine katkı sağlayan bir olgu olarak görmemelerine bağlamıştır. Öğrencilerin bu tutumunun tarih eğitiminden kaynaklandığını yazmış ve tarih eğitiminde bireyin olmadığını bu eğitimin devlet/millet merkezli olduğunu ifade etmiştir. İşte bu yüzden tarihin bireyle ilgisi olmayan bir alan olarak görüldüğünü söylemiştir. Yazar, bunu tarih eğitiminde bir sorun olarak tanımlamış ve tarihte genellikle savaflara ve toplumsal olaylara yer

verilmesinin bireylerin tarihteki yerlerini anlamamıza engel olduğunu ifade etmiştir. Tarihin yararlarına değinen yazarın bakışı özellikle lise ve üniversitede tarih eğitiminin önemini anlamayan gençlere ders olabilecek niteliktedir. Ülkenin geleceği olan genç neslin tarih bilgisinden yoksun olması geleceğine yön vermekte sıkıntılar yaşayacak bir toplumun oluşması anlamına gelmektedir.

Peki, tarih savaşlar, anlaşmalar vb. olguların dışına çıkabilir mi? Yazar buna *“Her şeyin bir tarihi yazılabilir. Tiptan sanata, yemekten eğlenceye, duygulardan alışkanlıklara kadar her alanın, her konunun tarihi vardır”* (s. 117) şeklinde bir cevap vermiştir. Tarihin alanının geniş bir şekilde yorumlanması ve incelenmesinin de yaşamı geniş, derin ve ayrıntılı bir alan olarak görmemize fırsat sunacağını belirtmiştir.

Eserde, zaman değişse de insanların değişmediği ifade edilmektedir. Yazara göre koşullar ve teknolojiler değişmiş ancak insanların zenginlik, güvenlik, mutluluk, güç, ruhsal ve sosyal tatmin vb. istekleri değişmemiştir. Yazar, bunu insanın doğasının sabitliğine bağlamıştır. Eserde, *“Tarih güncel sorunları çözebilir mi?”* başlığıyla güncel sorunlara çözüm arayışında tarihin yeri sorgulanmaktadır. Tarihin günümüzde yaşanan sosyal olayları doğru anlayıp kavrayabilme, bu olaylar arasındaki ilişkileri görebilme, neticede geleceğe yönelik planlar, programlar, projeler ve kuramlar üretmekte yardımcı olabileceği vurgulanmaktadır. Yazar, tarihin önyargılı fikirleri yaktığını iddia etmiştir. Ona göre, tarihçiler, bir şeyin yanlışlığını daha çabuk hissedebilirler ve bunu diğer alanlara kolayca uygulayabilirler. Bu da onların hatalarını kabul etmeleri ve düzeltmeleri konusunda daha iyi olmalarını sağlayabilir. Yazar, tarihin empati ve kavrayış yeteneğini geliştirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca tarihin, kaynakların güvenilirliğini test edebilme yeteneği kazandırdığını belirtmiştir. Tarihin ön yargılı fikirleri yaktığı iddiası, tarihin insanlığa ne kadar büyük bir hizmette bulunduğu göstergesidir. Ancak ön yargılı fikirlerin karşılıklı empatik anlayışla yıkılacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bazı milletlerin tarihsel empatiden uzak olması tarihin bir hesaplaşma aracı olarak görülmesine neden olmaktadır.

Tarihin bireye kattıklarını anlatmaya devam eden yazar, bu alanın insanlara eleştirel düşünme, araştırma, bilgiyi değerlendirme vb. becerileri kazandırdığını ve bu becerilerin işverenler tarafından önemsendiğini belirtmiştir. İyi tarihçilerin okuduklarını eleştirel olarak ele alma konusunda eğitildiğini belirten yazar, tarih okumanın ifade becerilerini geliştirdiğini vurgulamıştır. Devamında tarihin ahlâk olgusunu güçlendirdiğini iddia eden yazar bunun da geçmişteki bireylerin ve durumların hikâyelerini incelemek suretiyle ahlaki algımızı test etmek yoluyla gerçekleşeceğini söylemiştir. Yazara göre, *“Ahlaki ikilemlerle başarılı bir şekilde mücadele eden, tarihe konu olmuş büyük insanların hayat hikâyelerini incelemek bize cesaret ve sebat dersleri verebilir.”* Tarih öğrenmenin ulusal kimlik kazandırmak suretiyle insanı kendine getirdiğini, insanı kendi yaptığını belirten yazar, ABD’de birçok kurum, işletme, topluluk ve sosyal birimin kimlik amaçları için tarihi kullandığını ifade etmiştir. Burada *“biz”* ve *“öteki”* algısına değinen yazar, bu algıda bazı dengesizliklerin olabileceğini belirtmiş, insanların diğer kültürleri *“öteki”* olarak tanımlamasının yanlışlığı üzerinde durmuştur. Ötekileştirmenin olmaması için milletlerin insanlık ailesinin birer mensubu olduğu ve çeşitliliğin ortaya çıkaracağı renkliliğin milletleri geliştireceği bilincine varmak gerekmektedir. Bunun için de devletlerin tarih eğitim programlarını yeniden gözden geçirerek empatik tarihsel bakış açısını tarih derslerine yansıtması faydalı olacaktır.

Eserde, tarih öğrenmenin düşünce becerilerini geliştirdiği ifade edilerek, olayların neden ve sonuçlarının neler olduğunu tarihçilerin anlamasının toplum açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Dijital dünyadaki bilgi ve yorum olanaklarının anlaşılması açısından tarihin

önemine vurgu yapılmaktadır. Tarihin siyaseti anlamakta da yardımcı olacağını vurgulayan yazar bunu tarihçilerin yorum yeteneğine bağlamıştır. Değişimi ve değişimde sürekliliği anlamamızda tarihin önemine vurgu yapmıştır.

Yazar, tarihin keyifli bir okuma alanı olduğunu ancak bazı yazarların eserinin sunumunun heyecanlı olmadığını söylemiştir. Bunun bile tarihin keyifli olmasını engelleyemediğini ve insanların bazen güncel sorunlardan kaçmak için tarihe sığındığını belirtmiştir. Yazar, tarihin keyifli olmasının yanı sıra iyileştirici olduğunu ifade etmektedir. Burada İspanya- Aragon kralı Alfonso'nun hastalığından *Büyük İskender'in Hikâyeleri* adlı kitabı okuyarak kurtulduğunu anlatan 'abartılı olduğunu söylediği' bir örnek vermiştir. Ardından, tarihte anlatılan öykülerin keyif veren filmlerin çekilmesine de vesile olduğunu belirtmiştir.

Tarihin güncel faydalarına vurgular yapan yazar, tarihin iş dünyasında da faydalı olduğu iddiasındadır. Bu iddiasını 2016 yılında yapılan bir araştırmaya dayandırmaktadır. Bahsedilen araştırmada sosyal bilimler eğitimi alanların iş dünyasında önemli pozisyonlarda çalıştığı vurgulanmıştır. Tarihin, iyi iş adamları ve siyasetçiler yetiştirmeye katkı sağladığını belirten yazar, Amerika'da profesyonel tarihçilerin çeşitli düzeylerde ders verdiğini, müzelerde ve medya merkezlerinde çalıştığını ifade etmiştir. Peki, tarihçilerin farklı alanlarda da yer almaları neye bağlıdır? Yazar, bunu tarih öğrencilerinin hukuk ve kamu yönetimi gibi alanlarda daha fazla öğrenim görmelerine, tarihçilerin araştırma becerilerine, konuşma ve yazma yeteneklerinin gelişmiş olmasına bağlamaktadır. Yazar, Amerika ve İngiltere'de tarih okumanın birçok kariyere kapı araladığını ancak bunun Türkiye'de henüz anlaşılmadığını belirtmiştir. Bu ifadesi ülkemizde iş dünyasının, tarih alanının kazandırdığı yetenekleri göz ardı ettiğinin kanıtı niteliğindedir. Tarih okuyanların sahip olduğu yeteneklerin göz ardı edilmesindeki temel nedenlerden biri ülkemizdeki eğitimin sayısal alan ağırlıklı başarıya odaklı olmasıdır. Bu nedenle yazar, bu bölümde eğitim sistemimizin sayısal ağırlıklı bakış açısını eleştirebilir ve sosyal alanlardaki derslerin puan katsayısının lise ve üniversite giriş sınavlarında artırılması gerektiği tavsiyesinde bulunabilirdi.

Eserde, Colorado Koleji tarih profesörü Anne Hyde'nin tarih öğrenimi gören öğrencilerde geliştiğini belirttiği beceriler sıralanmıştır. Bu beceriler iş dünyası açısından çok önemlidir ve şöyledir:

"Güçlü analitik beceriler, olağanüstü sözlü ve yazılı iletişim becerileri, detay odaklı bir yaklaşım, araştırma sunma ve bunu yapmak için teknolojiyi kullanma deneyimi, bağımsız çalışma becerileri, mükemmel kişiler arası ve problem çözme becerileri, hızlı tempolu ortamlarda son teslim tarihlerini karşılama yeteneği, insan kurumlarının sistematik bir anlayışı." (Şimşek, 2022: 132).

Tarih okuyanların okudukları ile iş dünyasında yaşananlar arasında paralellikler kurarak akılcı çözümler üretebileceğini belirten yazar, takım yönetim becerilerinin tarihteki kontrgerilla taktikleriyle benzerliğine vurgu yapmıştır. Agresif liderliği destekleyen şirket kurallarının uzun vadede olumlu sonuçlar üretebildiğini belirten yazar, bu iddiasını Mustafa Kemal'in Çanakkale Savaşı'nda askerlerine verdiği emirde "*Size taarruzu değil, ölmeyi emrediyorum*" hitabı ile desteklemiştir. Bu emir sayesinde İngilizlerin Conkbayır'a asker çıkarması engellenmiştir. Benzer şekilde iş dünyasında da teşvik edici agresif eylemin hızlı ve kararlı çözümler üretebileceğini ifade eden yazar bu durumun aksinin de söz konusu olabileceğini vurgulamıştır.

Eserde kültürün insan üzerindeki etkileri, geçmiş ile bağlantı kurularak anlatılmış, insanın bir geçmişle dünyaya geldiği, bu geçmişin insanın içine doğduğu kültür ve bu kültürün tarihi olduğu vurgulanmıştır. Bazılarımızın bu geçmişi sorgulamadan kabul ettiği bazılarımızın ise bu geçmişi bir arayış ve araştırmaya vesile kıldığı belirtilmiştir. Herodot'u kendinden öncekilerden ayıran özelliğin 'olayların nedenleri üzerinde düşünmesi' olduğu belirtilmiştir. Tarih araştırmalarının, savaşların nedenlerini araştırırken toplumca kabul edilip edilmediğini sorgulamadığını vurgulayan yazar, haklı- haksız, dost- düşman, kahraman- hain tanımları üzerinden yapılan incelemelerin gerçeği açıklayamayacağı üzerinde durmuştur. Bu tespit bir bakıma yanlış tarihin hangi tanımlarla temellendirildiğinin izahı gibidir. Yazar, tarihsel olaylarda çevre etkisine işaret ederek, tarihin çevresel etkenlerden, insanî duygulardan, yaşanan coğrafyanın özelliklerinden soyutlanamayacağını ifade etmiştir. Bahsedilen özelliklerden soyutlanan bir tarihin heyecansız ve gerçeklikten uzak düz bir anlatıya dönüşeceğini belirtmiştir.

"Tarih Nereye Gidiyor?" başlığıyla yazar, postmodern tarih anlayışına değinmiş ve bu anlayışın çok merkezli tarih fikrine/ çoğulculuğa kapı araladığını belirtmiştir. Tarih araştırmacılarının karşılaştığı bir soruna değinen yazar, bu sorunun günümüze yakın tarih çalışmalarında kaynaklar arasından seçim yapmanın zorluğu olduğunu vurgulamıştır. Her bir bilim alanının arkasında tarihin olduğunu vurgulayan yazar; matematiğin, ekonominin, biyolojinin, mühendisliğin vb. alanların bir boşlukta gelişmediğini, tüm alanların geniş siyasi, sosyal, kültürel ve dinî bağlamlarda oluştuğunu ifade etmiştir. Her bir bilim alanının tarihi olduğunu belirten yazar, bazı bilim alanlarının gelişimi ile ilgili tarihsel örnekler verebilir ve böylece tarih biliminin, tüm bilimlerin tarihini de kapsadığını daha net anlatabilirdi.

Sosyal medyanın şehir efsanelerini yayma konusunda çok hızlı bir mecra olduğuna değinen yazar, şehir efsanelerinin sosyal medyadan önce hatta teknolojinin olmadığı çağlarda da var olduğunu belirtmiştir. Şehir efsanelerinin yayılmasının nedenini toplumların birbirine karşı önyargılı olması bu önyargıların kalıp yargılara dönüşerek toplumsal hafızalarda "öteki" kavramının yerleşmesi olarak izah etmiştir. İnsanların öteki olarak tanımladıklarını mutlaka eksik ve kusurlu gördüğünü belirten yazar, bu duruma günlük yaşantılarımızda bile şahit olacağımızdan bahsetmiştir. Sosyal medyanın gerçeğe dayanmayan, kanıt gösterilmeden paylaşılan içeriklerin mecrası olduğunu söyleyen yazar gerçeği yansıtmayan paylaşımların ilgi çekiciliği nedeniyle hızlıca yayıldığını bunun da toplumun siyasetçileri ve gizli toplum mühendisleri tarafından suiistimal edilmesine açık bir durum olduğunu belirtmiştir. Sosyal medyada okunan tarih içeriklerinin gerçekliğini test etmenin okuyucunun görevi olduğunu belirten yazar, bunun tarihsel düşünme becerileri ile yapılabileceğinin altını çizmiştir. Ülkemizde uygulanan tarih öğretim programlarının tarihsel düşünme becerilerini kazandırmada yetersiz olduğunu iddia etmiştir. Yazar, tarihsel düşünme becerilerini "...tarih bilgisi olarak sunulan her türlü malzemenin kronolojik, kavramsal ve teknik özelliklerinin bir tahlili..." olarak tanımlamaktadır. Tarihsel düşünme, genel hatlarıyla tarihsel bilgi üretim süreci ve yazımında kullanılan beceriler topluluğudur. Yazar tarihsel düşünme becerilerini "...Kronolojik düşünme, tarihsel kavrama, tarihsel analiz ve yorum becerileri ile karar verme süreci" olarak tarif etmiş bu becerilerin sosyal bilgiler ve tarih derslerinde yenilikçi yaklaşım ve metotlarla verildiğini belirtmiştir. Bu bölümden sosyal bilgiler ve tarih dersi öğretmenlerinin, öğrencilerin düşünme becerileri üzerinde ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle söz konusu öğretmenlerin görevlerini yaparken alışılmışın dışına çıkarak tarihsel düşünme becerileri ve tarihsel okuryazarlık kazandırmada üzerlerine düşeni yapmaları gerekmektedir. Bu da klasik öğretme metotlarının yanı sıra yenilikçi ve yapılandırmacı öğretme metotlarının derslerde yoğun olarak kullanılmasına bağlıdır.

Yazar tarihsel düşünme becerileri ile ilgili verdiği bilgileri iki örnek üzerinde uygulamıştır. Birinci örnek Vachara Dara olarak adlandırılan Türk piramidi iddiaları ile ilgilidir. İddia şudur: *Vachara Dara adı verilen Türk piramitleri Uygurlar'a aittir ve bu piramitler Mısır piramitlerinden daha eski bir tarihe aittir.* Yazar, Uygurların milattan sonra yaşadığı ve Mısır piramitlerinin milattan önce inşa edildiği bilgisini paylaşarak bu iddianın doğru olmadığını kolayca ispat etmektedir. Diğer örnek ise Klasik Dönem Osmanlı Medreseleri ile ilgilidir. Yazar Osmanlı medreseleri ile ilgili verdiği örnekteki anlatımın doğru ifadeler içermediğini maddeler halinde izah etmiştir. Böylece, bize sunulan tarih bilgilerinin kontrol edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. İnternette gerçeklikten uzak bir şekilde yayılan bilgilerin doğruluğunun test edilebilmesi için özellikle güncel olaylara konu edilen tarihsel meselelerde gerçekleri yansıtan bilgilendirici web sitelerinin eksikliği bu bölümde vurgulanabilirdi.

Eserin sonuç kısmında yazar, tarihe ilgi duymasının nedenini çocukluk yıllarında izlediği filmler, okuduğu mecmualar ve oynadığı oyunların etkisiyle izah etmektedir. Bu bölümde, tarih araştırma etkinliklerinin insandan bağımsız olamayacağı belirtilmektedir. Tarihinin perspektifinden bağımsız bir tarih oluşmasının zorluğu vurgulanmaktadır. Tarih yazarken, tarihinin insanî özelliklerinden sıyrılmamasına rağmen hakkaniyetli ve adaletli olmasının gerektiği ifade edilmektedir. Tarihin belli olaylara indirgenmemesi ve geniş bakış açısı ile incelenmesi suretiyle çok keyifli bir alan haline geleceği belirtilmektedir. Yazar, tarihsel olayların tek bir çizgi halinde ilerleyen zamansal süreç içinde değil olabildiğince eş zamanlı bakış açısıyla anlatılmasının tarih okumalarını daha zevkli hale getireceğini ifade etmiştir. Çok yönlü tarih anlayışıyla birlikte tarih alanının hayatın her anının yansımaları olduğunu belirten yazar, bu alanın müzik, mimari, resim ve felsefe gibi alanlarla ilişkisini anlayabilmenin insanın zihninde tarihin canlanması anlamına geldiğini vurgulamaktadır.

SONUÇ

Tarihin ne işe yaradığı düşüncesi özellikle gençlerin bu alana bakış açısını şekillendirmektedir. Tarih bilincine varamamış bir neslin geleceğini sağlam temeller üzerine kurması zordur. *"Tarih Ne İşe Yarar"* isimli eser tarihin nasıl anlaşıldığı ve nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durmuş, tarihin toplum, siyaset ve kültür üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına rehberlik etmeye çalışmıştır. Eserin dili sadedir ve sıkıcı değildir. Anlatımlar daha çok örnekle desteklenebilir ya da verilen örnekler detaylandırılabilirdi. Böylece kitap daha zevkli hale getirilebilirdi. Kitapta ülkemizde uygulanan eğitim sisteminde tarih alanının göz ardı edilen yönleri daha çok vurgulanabilir ve sınavlarda tarih derslerine yeterince önem verilmediği vurgusu daha çok yapılabilirdi. Özellikle üniversiteye giriş sınavlarında ve üniversite eğitiminde tarih dersinin ağırlığının artırılması için gerekli çalışmaların yapılması tavsiye edilebilirdi. Tarih dersinin üniversitelerde birçok eğitim alanında zorunlu veya seçmeli ders olarak verilmesi halinde öğrencilerin eğitim kalitesinin artarak analitik düşünme becerileri kazanmalarının sağlanabileceği ve böylece iş hayatında başarılarının artacağı üzerinde durulabilirdi.

Yazara göre, tarih, toplumun hafızasında farklı zamanlarda farklı şekillerde yer edinmiştir. Genel olarak devletlerin, savaşların, anlaşmaların ve yönetici sınıfın anlatıldığı tarihsel metinlerin tarihe bakış açısı üzerinde çok etkili olduğunu söylemek mümkündür. Tarihin anlamlandırılmasının günümüzde değiştiğini, tarihsel düşünme becerilerinin tarih biliminin gerçek amacını ortaya çıkardığını ifade etmek gerekmektedir.

Yanlı bir ifade tarzıyla yazılan tarihin insana ve topluma fayda sağlamayacağı bilinmeli ve bu bakış açısının *"biz"* ve *"öteki"* anlayışını ortaya çıkararak tarih bilimini bir hesaplaşma aracı yapacağı

bilinmelidir. Tarihçi geçmişi sunarken objektif olmalı, popüler kültür ve güncel siyasetin etkilerinden uzak kalarak araştırdığı dönemin gerçeklerini okuyucuya sunmalı tarihi bir hesaplaşma aracı olarak görmemelidir. Tarihin geçmişten dersler almak yoluyla günümüz dünyasını şekillendirmede etkili bir alan olduğu bilinmeli, bunun için de tarihin bugüne ve geleceğe bakan yönleri iyi bilinmelidir. Yanlı tarih yazımı ile millî tarih yazımının ayrımı çok net olarak yapılmalıdır. Millî tarihin, milletlerin geçmişine sahip çıkarak kendi geleceğini sağlam temeller üzerine kurmalarını sağlamadaki rolü iyi bilinmelidir.

Eserde tarihin sadece geçmişi incelemek anlamı taşımadığı ve tarih biliminin birçok alana hitap ettiği vurgusu yapılmıştır. Tarihin, siyaset, hukuk, ekonomi, kültür, sanat vb. birçok alandaki etkilerinin anlaşılması ve her bilim alanının bir tarihi olduğunun farkında olunması tarih biliminin amacını anlayabilmek yönünden büyük önem arz etmektedir. Tarihi çok yönlü bakış açısı ile ele almanın çoğulculuğa ve demokratik bir tarih anlayışına hizmet edeceği bilinmelidir. Vatandaşlık eğitiminde kullanılan tarih anlatıları aracılığıyla kültürel değerlerine bağlı insanlar yetiştirilebileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Tarihçiler tarafından tarihin gerçek amacının ortaya konulmasıyla birlikte tarih alanına ilgi daha da artacak ve tarihin bireye, topluma, kültüre ve barışa hizmet etmesi sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Arvasi, S. A., (1996). *Milletlerin itibarı*. İstanbul: Burak Yayınevi.

Bayur, H., (1938). T.D.K., Türk dili. *Belleten*, 33/16.

Şapolyo, E. B., (1954). *Olağanüstü Türk dili kurultayı 1951*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şimşek, A., (2022). *Tarih e işe yarar?* İstanbul: Kapı Yayınları

Yazıcı, O. O., (2001). *Eğitim ve kültür trajedimiz "Tahsin Banguoğlu'ndan hatıralar"*. İstanbul: Marifet Yayınları.

Kitap İncelemesi

Ortak Türk Tarihi 8

En Kadim Devirlerden XV. Asra Kadar
(Common Turkish History 8th Grade)

Darhan KIDIRALİ ve Gaybulla BABAYAR

Uluslararası Türk Akademisi, 2019, 160 Sayfa

Azerbaycan Türkçesine çeviren: Elşade Ezizova

Bakü: Aspoligraf, 2020

Savaş TUFAN*

Makalenin Türü: Kitap İncelemesi
Makalenin Geliş Tarihi: 30.5.2022
Makalenin Kabul Tarihi: 18.6.2022
DOI: 10.54971/synergy.1123937

1. GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nde, 1980'lerin sonlarına doğru giderek daha da görünür bir hale gelen ekonomik krizin büyümesi çok geçmeden bir siyasi krize dönüşmüştü; bu durum karşısında merkezi yönetiminin gücü gittikçe zayıflarken Birliği oluşturan cumhuriyetlerin merkezi otorite karşısındaki konumları giderek güçlenmeye başlamıştır. Bu süreçte yaklaşık yetmiş yıl süren Sovyet sistemi iflas ederken, o zamana kadar baskı ve ideolojik propagandayla sosyalist ideoloji ve Sovyet vatandaşlığı temelinde bir arada tutulmaya çalışılan özellikle Rus olmayan milletlerin yaşadıkları cumhuriyet ve bölgelerde etnik sorunlar patlak vermiştir.

Ekonomik kriz ve krizden çıkmak için girişilen reform çabalarının başarısızlığa uğramasının siyasi krize dönüşmesi, milli cumhuriyetlerin merkezden uzaklaşarak bağımsızlık yoluna girmelerine neden olmuş; bağımsızlık yolunda başlayan halk hareketleri bağımsız cumhuriyetlerin ortaya çıkmasına ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sonuçlanmıştır (Şadihanov, 2006).

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve eski Sovyet coğrafyası üzerinde on beş yeni devletin kurulması sadece dünya tarihi açısından değil Türk tarihi açısından da önemli sonuçlara yol açan bir gelişme olmuştur. 1991 yılından itibaren Türk toplulukları "makus talihlerini" yenerek içlerindeki özgürlük ateşini yeniden yakmışlardır. Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan kendilerini yeniden inşa etmişlerdir.

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray/Türkiye. E-posta: savastufan38@gmail.com ORCID: 0000 0003 3715 7100

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu süreçte siyasi ve diplomatik gelişmeleri yakından takip etmiş; SSCB'den ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden Türk topluluklarına her konuda yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Türkiye, bağımsızlıklarını kazandıkları ilk günden itibaren, ortak etnik, tarihi ve kültürel değerleri paylaştığı bu kardeş ülkelerin bağımsızlıklarını güçlendirmeleri, kimliklerini onarmaları ve uluslararası toplumda siyasi varlıklarının kabul ettirebilmeleri noktasında her türlü çabayı sarf etmiştir (Turan, 2021). Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını kazanmaları Türkiye Cumhuriyeti'nin soydaşlarına karşı sorumluluklarını artırmış; Türk devletleri ve akraba toplulukları arasındaki siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesine liderlik etmiştir (Turan, 2014).

Yeni yetişen kuşakların tarihleriyle ve kendi kültürleriyle ilişkilerini sağlıklı bir şekilde tesis etmek için milli tarih ve milli kimlik bilincini oluşturma ve güçlendirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında eğitim ve kültür alanındaki ilişkilere de özel önem verilmiştir. Türk Cumhuriyetleri arasında eğitim konuları başta olmak üzere ortak faaliyetlere ağırlık verilmiştir. Günümüzde de farklı mecralarda sürdürülen bu çalışmalara Türk cumhuriyetlerinde eğitim, kültür, dil ve tarih alanlarında ortak bir anlayış ve uygulama birliğinin geliştirilmesine çalışılmaktadır (Demircioğlu ve Demircioğlu, 2015; Turan, 2015; Oran, 2019).

Uluslararası Türk Akademisi tarafından hazırlanan "Ortak Türk Tarihi 8" ders kitabı, bu konuda atılan ilk somut ve önemli adımlardan biridir (Gökçe, 2018). Türk Konseyi devlet başkanlarının aldığı karar üzerine hazırlanan "Ortak Türk Tarihi 8" ders kitabının halen Türkiye, Kazakistan ve Azerbaycan gibi Türk devletlerinde seçmeli ders olarak okutulmasına karar verilmiş olmakla birlikte, önümüzdeki süreçte bu dersi okutacak devletlerin sayısının giderek artması beklenmektedir (Rehimov ve Abdülkerimov, 2020). Bu dersin bir yandan zorunlu ders olarak Türk Cumhuriyetlerinin tamamın müfredatına alınması hedeflenirken, bir yandan da bu ders kitabının devamı niteliğinde olup, Türk tarihinin 16. yüzyıldan günümüze kadar olan devresini kapsayacak yeni bir ders kitabının yazdırılması çalışmaları da Uluslararası Türk Akademisi tarafından sürdürülmektedir.

2. KİTABIN BÖLÜMLERİ VE KONULAR

Uluslararası Türk Akademisi Başkanı Prof. Dr. Darhan Kızırali ile Özbekistan Bilimler Akademisi Milli Arkeoloji Merkezi Bölüm Başkanı Doç. Dr. Gaybullah Babayar tarafından kaleme alınan ve üye ülkelerin eğitim bakanlıkları tarafından da onaylanan "Ortak Türk Tarihi" isimli ders kitabında, eski çağlardan 15. yüzyıla kadar olan dönemde Türklerin dünya tarihindeki önemi anlatılmaktadır.

Türk dünyası gençlerine ortak tarih bilinci aşlamak (Kızıl, 2014) açısından son derece önemli olan bu eserin amacını yazar; "*Ortak Türk Tarihi*" konusunun öğretilmesinin amacı, genç nesilde Türk halklarının ortak geçmişi, ortak dili ve kültürü hakkında bir fikir oluşturmak ve böylece onlara Türk dünyasında birlik ve karşılıklı saygı duygusunu aşlamaktır..." (Kızırali ve Babayar, 2019) şeklinde ifade etmektedir. Kitapta da bahsedilen amaç doğrultusunda "Türk" adının anlamı, Türklerin yaşadığı bölgeler, Türk kavimlerinin göçü gibi bilgiler yer almaktadır. Aynı zamanda Tarihteki Türk devletleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kitap; "*Giriş*", "*Takdim*", "*Lügat*" ve "*Kaynaklar*" bölümlerinin dışında "Beşer Tarihi Bağlamında Türk Dünyası", "Hun İmparatorluğu ve Sonraki Türk Devletleri", "Türk Hakanlıkları", "İlk

Müslüman Türk Devletleri”, “Türk-Moğol Devletleri”, “Türk Dünyası (13.-15. Yüzyıllar)”, “Türk Dünyasının Ortak Manevi ve Kültürel Mirası” başlıklı 7 bölüm halinde tasarlanmıştır.

Kitaptaki bölümler değişim ve süreklilik dikkate alınarak siyasal, kültürel ve tarihsel dönemlere bağlı kalarak oluşturulduğu görülmektedir.

Kitabın “İnsan Tarihi Bağlamında Türk Dünyası” başlıklı birinci bölümünde Türk dünyasının beşerî tarihi ele alınmıştır. Türk halklarının dünya tarihindeki yeri, Türk dilleri, “Türk” adının anlamı, Türk halklarının yaşadığı yerler, Türklerin ilk anavatanı, Türklerin anavatanlarından göç etme nedenleri ve sonuçları, Orta Asya’daki en eski Türk kültürleri ve Saka Türklerinin sosyal, kültürel ve iktisadi hayatı ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

Kitabın “Hun İmparatorluğu ve Sonraki Türk Devletleri” başlıklı ikinci bölümünde Asya Hun İmparatorluğu’nun kuruluşu, devletin önemli siyasal olayları, yaşadığı bölgenin coğrafi ve iklim özellikleri, dili ve popüler kültüre katkıları anlatılmaktadır. 11.-12. Yüzyıllarda Orta Asya’da varlığını sürdürmüş Kanguy Devleti, 2.-3. yüzyıllar arasında Orta Asya’nın güney-batı kısmı ve Kuzey Hindistan’da varlığını sürdüren Kuşan İmparatorluğu, Avrupa’da kurulan ilk Türk devleti olan ve kavimler göçü sonrası Orta Avrupa’ya yerleşerek Avrupa’nın siyasal ve etnik yapısını değiştiren Avrupa Hun İmparatorluğu, 4.-5. yüzyıllarda varlığını sürdüren Güneybatı Hun Devleti, 4.-6. yüzyıllarda varlığını sürdüren Ak Hun (Eftalitler) Devleti ve 5.-6. yüzyıllarda Karadeniz’in kuzeyinde ve Balkanlarda varlığını sürdüren Juan-Juan Hakanlığı hakkında iktisadi ve kültürel hayatları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Kitabın “Türk Hakanlıkları” başlıklı üçüncü bölümünde Türk halkları tarafından doğuda Baykal Gölü’nden batıda Hazar Denizi ve Ural Dağları’na; kuzeyde Sibirya bozkırlarından güneyde Tanrı Dağları ve Gobi Çölü’ne uzanan geniş bir bölgede Orta Asya’da kurulmuş; Göktürk Devleti, Avar Hakanlığı, Hazar Hakanlığı, Türkes Hakanlığı, Uygur Devleti, Kırgız Devleti, Kimak ve Kıpçak Devletlerinin devlet yönetimi, siyasal yapıları, din ve inanışları, yazı, dil ve edebiyat hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Kitabın “İlk Müslüman Türk Devletleri” başlıklı dördüncü bölümünde İslamiyet’i kabul eden Türk devletleri Karluklar, Oğuz Yabgu Devleti, Karahanlı Devleti, Sacoğulları, Volga Bulgar Devleti, Gazneliler, Büyük Selçuklu Devleti, Eldenizoğulları ve Harzemşahlar hakkında devlet yönetimi, siyasal yapıları, din ve inanışları, yazı, dil ve edebiyat, sanat ve mimari hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Kitabın “Türk-Moğol Devletleri” başlıklı beşinci bölümünde Moğol İmparatorluğu, Altın Ordu Devleti, Çağatay Hanlığı, İlhanlılar ve Kubilay Hanlığı gibi Türk Moğol devletlerinin sosyal, iktisadi ve medeni hayatları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Kitabın “Türk Dünyası (13.-15. Yüzyıllar)” başlıklı altıncı bölümünde Türk-Memlük ilişkileri, Osmanlı Devleti, Timur Devleti, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu devletler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin farklı boyutları ön plana çıkarılmıştır (Turan, 2018).

Kitabın “Türk Dünyasının Ortak Manevi ve Kültürel Mirası” başlıklı yedinci bölümünde ortak destanlar, ortak manevi değerler, ortak maddi medeniyet değerleri ve ortak millî oyunlar hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Kitabın bölümleri arasında uyum sağlanmış, okuyucuya kronolojik bir okuma imkânı sunulmuştur.

Ders kitabında “milli Kimliğin” ön plana çıktığı görülmektedir. “Türk kimdir?”, “Türkler hangi karakter ve özelliklere sahiptir?” gibi sorulara verilen tematik cevapları içermektedir. Ders kitabının temel amacı “Türk İmajını” ve “Türk Karakterini” çeşitli yönleriyle ortaya koymaktır (Yıldırım, 2019). Bu sayede Türk devletlerini ve nesillerini gençlere aktarmak, ortak geçmiş, ortak dil ve ortak kültür hakkında fikir oluşturarak Türk dünyasında birlik ve karşılıklı saygı duygusu vermektir (Ercilasun, 2021). Bu yüzden kitapta Türk devletleri arasındaki tarihteki kavgalar değil, daha çok onların dünya ve insanlık tarihine katkıları ön plana çıkartıldığı görülmektedir.

Kitapta, Türk devletlerinin diğer millet ve dinlere karşı hoşgörüsü de anlatılmaktadır. Kitabın, gençlerin hem milli bilinçli hem de hoşgörülü bir nesil olarak yetişmesine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

3. KİTABIN TASARIMI, DİL VE ANLATIMI

Ders kitabında Türk Cumhuriyetleri arasında ortaklıkları ön plana çıkaran bir anlayış ve söylemin kullanılmasına özel önem verilmiş olup, bu durumun günümüzde söz konusu devletler arasında dostluk ve kardeşlik duygularının geliştirilmesine katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Nitekim ders kitabının içeriğinde yer verilen konuların da siyasi tarihten ziyade ortak değerleri oluşturan kültür ve medeniyetle ilgili olmasının da bu duruma katkı sağlayacağı muhakkaktır.

Kitabın “içindekiler” kısmı incelendiğinde konuların sınırlarını titizlikle çizen bir akademik yaklaşım benimsenmiş ancak öğrencilerin eğlenerek öğrenmelerini hissettiren bir izlenim edindirilemediği görülmüştür.

Kitapta izlenen mantıksal bağ, konular arasındaki düzenli geçişler ve metinleri destekleyen renkli tablo ve şemalar genel olarak kitabı daha ilgi çekici anlaşılır hale getirmektedir. Kitabın sonunda geniş kaynakçaya ve lügate yer verilmesi okuyucunun ek okumalar için ilgili literatüre ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Ancak kitabın okutulacağı sınıftaki öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alındığında sayfa sergisi ve derinlik algısının bir ölçüde yetersiz kaldığını da belirtmek gerekir. Ders kitabında metinler arasında birbirleriyle çelişen unsurlar bulunmamakta, ancak metinler gayet rahat okunsa da kolayca anlaşılabilir yalınlıkta değildir. Kitapta noktalama işaretleri yerinde kullanılmış, yazım kurallarına (ufak bazı yazım hataları haricinde) dikkat edilmiş ve uzun cümleler anlam bütünlüğünü bozmamıştır. Kitabın kapak ve iç sayfaları incelendiğinde; başlıklar ve yazı puntolarının uyumlu olduğu ancak kapak resmi ve kapakta kullanılan baskın rengin kitabın içeriğini çok net bir şekilde yansıtmadığı gibi, görsel açıdan da yeterince ilgi çekici hale getirmemektedir.

Kitap pedagojik yönden incelendiğinde, sayfa sergisi çeşitlerinin az olduğu, yer verilen ölçme-değerlendirme ve düşünme becerileri boyutunda eksiklikler olduğu söylenebilir. Bu nedenle ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesinin, ayrıca ders kitabında öğrencilere tarihsel bilgi kazandırmanın yanında onların tarihsel düşünme becerilerini geliştirmeye imkân yaratacak bir yaklaşımın ve tasarımın benimsenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

4. SONUÇ

Eğitim-öğretim sürecinin en önemli unsurlarından birisi ders kitaplarıdır. Özellikle tarih ders kitapları resmi olarak genel kabul gören bilgileri, toplumsal normları genç nesillere aktarır. Bir bakıma onlara “kim olduğumuzu” anlatmaya çalışır. Dolayısıyla milli kimliğin oluşturulmasında ve korunmasında modern tarih öğretiminin en temel aracı ders kitaplarıdır. Öğretmenlerin - özellikle- sosyal alanlarda ağırlıklı olarak ders kitaplarına dayalı ders işledikleri dikkate alındığında “Ortak Türk Tarihi” ders kitabının milli kimlik inşası üzerindeki etkisi oldukça kuvvetli olacaktır.

“Milli Kimliğin” ön plana çıkartıldığı ve XV. yüzyıla kadar Türk tarihini ana hatlarıyla ele alan “Ortak Türk Tarihi” adlı bu ders kitabının esere politik ve sosyo-kültürel açıdan taşıdığı sembolik değerden ötürü belki de bir ders kitabının başarabileceğinden daha fazla işlev ve taşıyabileceğinden daha fazla anlam yüklendiği de görülmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan Türkler arasında ortak bir tarih anlayışı ve bilinci oluşturma yolunda atılan önemli bir adım olmakla birlikte bu ders kitabının günümüzde Türk devletleri arasında belli ölçülerde var olan siyasal sorunları aşır amaçlanan “tarihsel bütünlüğü” yaratabilecek etki gücüne sahip olup olmadığını da zaman gösterecektir.

Birçok ülkeden, birçok akademisyenin bir araya gelerek üzerinde uzun yıllar çalıştığı bu eser, bu tür çalışmaların sayısının çok yetersiz olduğu düşünüldüğünde, bu çalışmanın alana önemli katkı sağlayacağını ve ileride gerçekleştirilecek “Ortak Edebiyat” ve “Ortak Coğrafya” gibi benzeri çalışmalar için de yol gösterici olacağını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak kitabın; tarihsel bilginin ve birikimin yeniden kurulmasına zemin hazırlayarak Türk Dünyası, Türk kültürü ve Türk tarihi gibi konulara ilgi duyanlar başta olmak üzere tüm okuyucular için ilgi çekici ve yararlı bir kaynak niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Demircioğlu, İ. H. ve Demircioğlu, E. (2015). Türk Dünyası Ortak Tarih Ders Kitabı Nasıl Yazılmalıdır? *Türk Yurdu*, 337, 50-54.
- Ercilasun, K. (2021). Türk Cumhuriyetleri’nde Ortak Tarih Arayışı. F. Yıldız (Ed.), *30. Yılında Türk Cumhuriyetleri - Bölgesel Politika* içinde (ss. 225-244). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gökçe, M. (2018). Türk Dünyası Ortak Türk Tarihi Ders Kitabı. *Türk Yurdu*, 374, 37-40.
- Kıdırali, D. ve Babayar, G. (2020). *Ortak Türk Tarihi*. Beynəlhalk Türk Akademiyası, Bakü: Aspoligraf
- Kızıl, Ö. (2014). Türk Dünyası’nda Müşterek Tarih Öğretimi ve Niteliği. *Türk Yurdu Dergisi*, 39(1), 57-59.
- Oran, M. (2019). *Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan’da Sosyal Bilgiler Kapsamında Okutulan Derslerin Öğretim Programlarının Karşılaştırılması*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Rehimov, R. ve Abdülkerimov, B. (2020). Ortak Türk Tarihi ders kitabı okutulmaya başlandı. *Anadolu Ajansı*.

- Şadıhanov, E. (2006). Sovyetler Birliği'nin Dağılma Sürecinde Etkili Olan Bölge Sorunları Ve Milliyetçilik Hareketleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (33).
- Turan, R. (2014). Tamamlanamamış Bir Proje: Türk Dünyası Ortak Tarih Ders Kitabı Yazımı. *Türk Tarih Kongresi*, 2(2), 751-765.
- Turan, R. (2015). Türk Dünyası İçin Ortak Tarih Ders Kitabı Yazımı Meselesi. *Türk Yurdu*, 332, 62-66.
- Turan, R. (2018). Farklı Türk Devletlerinin (Türkiye, Özbekistan, Azerbaycan ve Türkmenistan) Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Timurlu İlişkilerine ve Ankara Savaşına Yaklaşım. *Gazi Türkiyat*, 9-110.
- Turan, R. (2021). Ulu Ataların İzinde: Türk Dünyası Ortak Türk Tarihi Ders Kitabında Tarihi Şahsiyetler. *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, 9(29), 68-86.
- Yıldırım, T. (2019). Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı. A. Şimşek (Ed.), *Tarih Ders Kitaplarında İmajlar* içinde (ss. 13-34). Ankara: Pegem Akademi. doi:10.14527/9786050370546